

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Pojkar - blivande män

En utvärdering av ett förebyggande projekt i Biskopsgården

Socionomprogrammet

C- uppsats, termin 7 VT 2006

Författare: Lisa Kristiansson och Carina Liljegen

Handledare: Helena Johansson

ABSTRACT

Titel: Pojkar - blivande män. En utvärdering av ett förebyggande projekt i Biskopsgården.

Författare: Carina Liljegren och Lisa Kristiansson

Nyckelord: Projekt, utvärdering, hedersförtryck, pojkar

Syftet med den här uppsatsen är att utvärdera projektet Pojkar- blivande män. Vår utvärdering fokuserar framförallt på projektets genomförande och process och vi söker svar på frågor gällande projektets syften, hur man har arbetat för att uppnå dem, om de har uppnåtts, intervjupersonernas upplevelser och lärdomar av projektet och hur projektets framtid ser ut.

Undersökningen bygger på kvalitativa intervjuer av projektpersonal och andra yrkesverksamma som på olika sätt varit delaktiga i och berörda av projektet. Det empiriska materialet utgörs också av projektets eget skriftliga material, i form av olika dokument, som vi har tagit del av.

Projektet vänder sig till pojkar/unga män och deras fäder och syftar till att arbeta attitydförändrande med frågor rörande hedersförtryck. Uppsatsens resultat visar att det är svårt att avgöra huruvida projektets mål och syften har uppnåtts. Framförallt eftersom ett förebyggande attitydförändrande arbete som detta måste ses i ett längre tidsperspektiv. Det framgår däremot att vissa delar av projektets verksamhet har fungerat bra, exempelvis arbetet med en killgrupp, medan andra har fungerat mindre bra, exempelvis samarbetet med etniska föreningar i området. Det blir också tydligt att hedersproblematiken är en komplex fråga som det finns olika sätt att närma sig på och förstå. Projektpersonalens upplevelser av verksamheten är positiva men de menar att arbetet kring hedersförtryck är svårt och att det krävs ett långsiktigt arbete. Projektet kommer förhoppningsvis att leva vidare genom en framtagna metodik, i form av ett program, som är avsedd att användas i ungdomsgrupper.

Tack!

Vi vill tacka våra intervjupersoner som har gjort det möjligt för oss att genomföra utvärderingen. Särskilt tack till projektets samordnare, Monica Myers, som vi under arbetets gång haft kontakt med och som svarat på våra frågor som har dykt upp på vägen. Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare Helena Johansson för stöd och goda råd.

Lisa Kristiansson och Carina Liljegen
Göteborg 2006-05-08

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. BAKGRUND OCH SYFTE	1
1.1 Inledning	1
1.2 Uppdraget/problemområdet	1
1.3 Syfte	3
1.4 Uppsatsens disposition	3
2. BESKRIVNING AV PROJEKTET OCH OMRÅDET DET VERKAR I	5
2.1 Beskrivning av projektet	5
2.2 Områdesbeskrivning av Biskopsgården	5
3. DEFINITION AV CENTRALA BEGREPP	7
3.1 Heder	7
3.2 Etnicitet och kultur	9
4. TIDIGARE FORSKNING	11
5. TEORETISKT PERSPEKTIV	12
5.1 Intersektionalitet	12
5.2 Om patriarkat	14
5.3 Projekt	14
5.4 Sociala problem	17
6. METODAVSNITT	19
6.1 Undersökningsdesign	19
6.2 Datainsamlingsmetod	19
6.3 Urval	20
6.4 Urvalsgrupp	21
6.5 Genomförandet av intervjuer	21
6.6 Analysmodell	22
6.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	22
6.7.1 Validitet	23
6.7.2 Reliabilitet	23
6.7.3 Generaliserbarhet	24
6.8 Etiska överväganden	24
7. RESULTAT OCH ANALYS	26
8. SLUTDISKUSSION	44
KÄLLFÖRTECKNING	47
BILAGOR	50

1. BAKGRUND OCH SYFTE

I det här avsnittet presenterar vi vårt intresse för ämnet och redogör för varför vårt valda problemområde bör undersökas och vad vi vill uppnå med vårt arbete. Vi redogör för syftet med uppsatsen och ger en överskådlig bild samt en kort beskrivning av hur den presenteras.

1.1 Inledning

För inte särskilt länge sedan var begreppet ”hedersrelaterat våld” okänt för de flesta människor som bor i Sverige. Idag är det däremot ett omdebatterat och närvarande samhällsproblem och en del av vår nya mångkulturella verklighet. I januari 2002 dödades Fadime Sahindal av sin pappa. Hennes tragiska öde har på många sätt blivit en symbol för hedersrelaterat våld mot invandrarflickor och kvinnor. Även två andra flickor som dödades av familj och släkt i hederns namn, Sara och Pela, har särskilt uppmärksammats i debatten.

Det samhälle vi lever i skapar på olika sätt förutsättningar och arbetsvillkor för oss som blivande socialarbetare. I vårt kommande yrkesarbete kommer vi sannolikt att på olika sätt möta den så kallade hederskulturen. Därför känns det viktigt att skaffa sig kunskap. Framförallt om hur vi kan upptäcka, bemöta och arbeta med den utifrån ”svenska” förhållanden. I de allra flesta fall är det flickor och kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld. Det är naturligtvis viktigt att skydda dem men en viktig förståelse är att även pojkar och män är offer i hederstraditionen. Även om de har många fördelar i det patriarkala systemet är de också underkastade hederskulturens tvingande lagar. Deras situation borde anses lika relevant som flickornas. Dessutom är det genom arbete kring värderingar och attityder bland framförallt pojkar och unga män som det finns en chans att skapa en förändring och på så sätt förebygga hedersrelaterat förtryck.

Den här uppsatsen handlar om hur man kan arbeta för att förebygga hedersrelaterat förtryck. Vi gör ett försök att utvärdera ett projekt som vänder sig till pojkar/unga män och deras fäder för att arbeta attitydförändrande med frågor rörande hedersförtryck. Socionomutbildningen har för oss bidragit till ett växande intresse för frågor relaterade till makt, kön, jämställdhet och etnicitet och genom den här uppsatsen får vi chans att fördjupa oss i samtliga dessa begrepp som vi ser som viktiga delar i hederstänkandet. Samhällsdebatten kring hedersproblematiken har gjort att det har skrivits en hel del om hedersrelaterat våld, särskilt utifrån de utsatta flickornas/kvinnornas perspektiv och om de åtgärder och insatser som samhället gör för att skydda dem. Därför känns det spännande att skriva om ett projekt som arbetar förebyggande med den här problematiken utifrån pojkars/mäns perspektiv. Samtidigt som vi funderade som mest över uppsatsämne läste vi en kurs i utvärdering. Kursen fick oss att förstå vikten av utvärdering i socialt arbete. Vårt val av uppsatsämne gör det möjligt att kombinera vårt gemensamma intresse för hedersfrågan med vår önskan att lära oss mer om utvärderingsprocessen i socialt arbete.

1.2 Uppdraget/problemområdet

Genom den nationella internetsidan Exjobbpolen kom vi i kontakt med projektet Pojkar - blivande män och uppdraget att utvärdera det. Projektet arbetar förebyggande med

hedersrelaterat förtryck och kulturbetingade konflikter och vänder sig i första hand till pojkar. Det tyckte vi lät väldigt intressant och efter att ha träffat projektsamordnaren för mer information och därefter pratat med vår handledare beslöt vi att åta oss uppdraget. Utvärderingen grundar sig i ett uppdrag av projektets samordnare och enhetschefen för individ- och familjeomsorgens utförarenhet i Biskopsgården men hur utvärderingen skulle genomföras fick vi avgöra själva. Redan tidigt förstod vi att det skulle vara svårt att genomföra en utvärdering med fokus på effekter och resultat utifrån målgruppens, pojkarnas, situation. Projektet har pågått i ca två år och är nu inne på det tredje och sista året. Det här arbetet måste ses i ett längre tidsperspektiv. Det kan ta mycket lång tid innan man ser effekter av ett attitydförändrande arbete. De pojkar som utgjorde en slags kärngrupp, genom att de ingick i projektets killgrupp och fungerade som referensgrupp för metodutvecklingen, deltar inte längre i projektet. Killgruppen avslutades våren 2005 och deltagarna går idag på gymnasiet. Därför blev det istället så att vi utgår från projektpersonalen och andra delaktiga och berörda av projektet och vi har valt att närma oss problemet och undersöka projektet utifrån ett, i första hand, organisatoriskt perspektiv. Detta ger oss viktig kunskap om projektet, dess bakgrund, genomförande och till viss del konsekvenser.

Under utbildningen har vi vid olika tillfällen diskuterat de mänskliga rättigheterna, bl.a. som utgångspunkt i socialt arbete. Efter andra världskriget fanns bland de länder som bildar Förenta Nationerna (FN) en växande uppfattning att världssamfundet måste ta ett gemensamt ansvar för den enskildes mänskliga rättigheter. Den 10 december 1948 antog och kungjorde Förenta Nationernas generalförsamling en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Enligt FN:s stadga utgör främjandet av de mänskliga rättigheterna ett av FN:s mål. De mänskliga rättigheterna täcker in många delar av en människas liv och syftar till att alla människor ska få möjlighet att leva ett drägligt liv (www.manskligarattigheter.gov.se). FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna fastslår att:

”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter...” (artikel 1).

”Alla människor har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet” (artikel 3).

”Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning” (artikel 5).

”Envar är berättigade till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt...” (artikel 2). (www.elektra.nu)

Även om dessa mänskliga rättigheter är universella och gäller för alla och envar så frångås de ständigt runt om i världen. Vi anser att hedersförtryck på flera sätt bryter mot dem. De mänskliga rättigheterna är en del av folkrätten vars regler staterna är skyldiga att respektera. Genom ratifikation förklarar sig ett land bundet av en konventions regler och varje land ansvarar för att dess åtaganden gällande de mänskliga rättigheterna omsätts i nationell lagstiftning. Det räcker dock inte med lagar utan det måste även finnas ett fungerande rättssystem som förverkligar lagarna. Dessutom krävs kompletterande åtgärder som på olika sätt främjar de mänskliga rättigheterna (www.manskligarattigheter.gov.se).

Sverige har på olika sätt reagerat mot det hedersrelaterade våldet och samhällsengagemanget i kampen mot våldet har skett på såväl riks- regional- och lokalnivå. Lagstiftningen gällande

våld mot kvinnor har skärpts och myndigheter som kommer i kontakt med våldsutsatta flickor och kvinnor är skyldiga att utarbeta handlings- och åtgärdsplaner för att kunna erbjuda lämplig vård och behandling. Som ett resultat av debatten som följde efter Fadimes död 2002 har regeringen avsatt 180 miljoner kronor för insatser till ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Satsningen pågår mellan 2003 och 2007. Redan 2002 hade de tre storstadslänsstyrelserna, Skåne, Stockholm och Västra Götaland, fått i uppdrag att kartlägga behoven av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld av nära anhöriga. Under 2003 hade storstadslänen i uppdrag att bygga upp och utveckla skyddat boende samt att genomföra förebyggande insatser. De skulle även vara ett stöd för övriga Länsstyrelser genom information, rådgivning och utbildning. Året därpå, 2004 beviljades storstadslänen 7,5 miljoner kronor vardera för att utveckla skyddat boende och till projekt som avser arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld. Dessa pengar har därmed kommit projektet som vi utvärderar till del. Även om de flesta Länsstyrelser har påbörjar någon form av förebyggande och attitydförändrande arbete så har de flesta insatserna handlar om att skydda de utsatta flickorna/unga kvinnorna, oftast genom skyddat boende, och mindre om förebyggande arbete (Socialstyrelsens delrapport, 2003-2004). Därför tycker vi det är intressant att studera ett projekt som arbetar förebyggande med den här problematiken.

Vår förförståelse är att hedersproblematiken är en svår problematik att arbeta med och förändra. Vi tänker att det tar lång tid innan man kan se effekter och resultat, kanske flera generationer. Möjligtvis innebär förförståelsen att vi har svårt att tänka i termer av resultat i vår utvärdering vilket kan hindra oss att uppmärksamma vissa effekter av projektet. Kanske underskattar vi på så sätt projektets betydelse.

1.3 Syfte

Vårt syfte är att utvärdera projektet Pojkar - blivande män. Det gör vi på uppdrag av projektets samordnare och enhetschefen för individ- och familjeomsorgens utförarenhet i Biskopsgården och utifrån ett, i huvudsak, organisatoriskt perspektiv. Vi fokuserar framförallt på projektets genomförande och process. Utifrån syftet har vi definierat följande frågeställningar:

- Vad är syftet med projektet?
- Hur arbetar man för att uppnå syftet?
- Vilken teoretisk referensram arbetar projektet efter?
- Har syftet uppnåtts?
- Hur har projektpersonal och andra berörda upplevt projektet?
- Hur ser projektets framtid ut?
- Vilka erfarenheter och kunskaper tar man fasta på inför det fortsatta arbetet?

1.4 Uppsatsens disposition

För att underlätta för läsaren att hitta den röda tråden i vår uppsats presenterar vi här dess disposition och kapitelstruktur för att sedan ge en kort beskrivning av varje avsnitt.

1.Bakgrund/syfte → 2.Beskrivning av projektet och området det verkar i → 3. Definition av centrala begrepp → 4.Tidigare forskning → 5.Teoretiskt perspektiv → 6.Metodavsnitt → 7.Resultat och analys → 8.Slutsdiskussion

Efter detta inledande avsnitt, där vi har velat ge en bakgrundsbild av ämnet hedersrelaterat förtryck samt beskriva vårt uppdrag att utvärdera projektet, ger vi i kapitel två en beskrivning av projektet och området det verkar i. Det gör vi för att läsaren ska få en uppfattning om vad det är för verksamhet vi utvärderar. I uppsatsen tredje kapitel definierar vi de begrepp som vi har utgått ifrån och som vi finner centrala i vår uppsats. Därefter, i kapitel fyra, redovisar vi den tidigare forskning som vi funnit inom området förebyggande arbete gällande hedersförtryck och går sedan, i kapitel fem, vidare till uppsatsens teoretiska perspektiv. Detta avsnitt, tillsammans med uppsatsens centrala begrepp, tycker vi bidrar till den analysmodell vi har valt för att tolka vår empiri. I teoriavsnittet presenterar vi intersektionalitetsbegreppet och teorier kring patriarkat och projekt och diskuterar sociala problem. Kapitel sex består av vårt metodavsnitt där vi redogör för de metoder vi använt för att genomföra vår undersökning. Här för vi också en etisk diskussion och resonerar kring uppsatsens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. I nästföljande kapitel presenterar vi uppsatsens resultat och analys. Dessa presenteras således tillsammans och med hjälp av vårt teoretiska perspektiv besvarar vi våra frågeställningar. Vi avslutar uppsatsen med en slutdiskussion och sammanfattande reflektioner.

2. BESKRIVNING AV PROJEKTET OCH OMRÅDET DET VERKAR I

För att läsaren ska få en uppfattning om vad det är för projekt vi utvärderar ger vi nedan en sammanfattande beskrivning av projektets verksamhet. Ytterligare information om verksamheten står att läsa i resultat- och analysavsnittet. Sedan ger vi en kort områdesbeskrivning av stadsdelen Biskopsgården för att visa i vilket sammanhang projektet verkar.

2.1 BESKRIVNING AV PROJEKTET

Projektet Pojkar – blivande män startade den 1 januari 2004. Målgruppen för arbetet är pojkar boende i stadsdelen Biskopsgården i åldern 9-15 år och deras fäder. Enligt verksamhetsberättelsen från 2004 är det övergripande målet att finna modeller för påverkan av pojkars och faders attityder när det gäller hedersrelaterat tvång, hot och våld och att arbeta konkret med attitydpåverkan. Projektet avser också att skapa samverkan med andra som arbetar med samma problematik och att få etniska föreningar och andra att engagera sig för att motverka hedersproblematiken. Syftet med verksamheten är följande:

- att arbeta fram metoder för att förebygga hedersrelaterat förtryck.
- att öka och få ny förståelse kring de mänskliga rättigheterna.
- att hjälpa till och stärka/hitta en bra mansroll i livet.
- att ge stöd, råd och hjälp i att hitta fram i kulturellt betingade konflikter och därigenom öka balansen mellan olika värderingsgrunder.

Metoder för att uppnå projektets syften är följande:

- att arbeta med riktade barn- och ungdomsgrupper för att skapa relationer och därigenom kunna ge förebilder i kombination med fritidsaktiviteter
- att arbeta fram ett program som vänder sig till skolelever och genomföra det tillsammans med skolpersonal
- att arbeta med föräldrar genom de etniska föreningarna (Projektredovisningen 2004).

Projektet har två huvudmän och finansieras dels av Stadsdelsförvaltningen i Biskopsgården och dels av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Enligt arbetsgruppens målsättning, att aktualisera och informera om frågor kring hedersproblematik, är projektet organisatoriskt placerat i socialtjänstens utförarenhet. Projektets arbetsgrupp bestod till en början av två kvinnor och två män, en heltidsanställd socionom/projektsamordnare och tre s.k. integrationsmentorerna som tillsammans arbetade 24 timmar i veckan i projektet. Gruppen var mångkulturell med olika kompetens, religion och kulturell bakgrund. De talade och skrev på tre olika språk förutom svenska. Idag arbetar projektets samordnare ensam kvar i projektet (Årsredovisning, 2005).

2.2 Områdesbeskrivning av Biskopsgården

Biskopsgården ligger cirka 15 minuters resväg från Göteborgs centrum, och är en mångkulturell stadsdel med cirka 26 000 invånare. Som en konsekvens av miljonprogrammet finns det mest flerbostadshus i området, men även villor och radhus. Andel utländska medborgare boende i stadsdelen uppgår till 15,4 %, och andel svenska medborgare födda i utlandet är 22,7 %. På Biskopsgårdens hemsida beskrivs hur en mångfald av språk och kultur utmärker stadsdelen och genererar nya relationer, möjligheter och konflikter. Området har ett rikt föreningsliv, med ett 80-tal verksamma föreningar, vilket i hög grad speglar den mångkulturella stadsdelen. Biskopsgården har deltagit i Storstadsprojektet, bl.a. för att öka

medborgarnas delaktighet i framtidsarbetet. Vidare beskrivs att stadsdelsförvaltningen är stadsdelens största arbetsgivare med ca 1600 anställda medarbetare. Stadsdelsnämndens bruttobudget uppgick år 2004 till cirka 1 miljard kronor. (www.biskopsgarden.goteborg.se)

Vi har nu beskrivit projektet och stadsdelen det verkar i. Nedan definierar vi begrepp som är centrala i uppsatsen.

3. DEFINITION AV CENTRALA BEGREPP

Då heder, etnicitet och kultur är centrala och återkommande begrepp i vår uppsats vill vi nu förklara och föra en diskussion kring dem. Avsnittet syftar till att ge läsaren kunskap om och förståelse för hedersbegreppet som vi tror är nödvändigt för att också förstå projektets utgångspunkt. I avsnittet om hedersbegreppet använder vi oss av flera olika källor med avsikt att visa dess komplexitet.

3.1 Heder

Enligt Svensk ordbok betyder heder ”*anseende grundat på erkänt goda karaktärsegenskaper*” (Svensk ordbok, 1999:449).

Enligt Amnesty är det svårt att ge en generell bild av begreppet heder då det har olika betydelser i olika samhällen, grupper och sammanhang och dessutom förändras över tid. Begreppet är omtvistat men många forskare menar att kraven på kvinnlig kyskhet är centralt. Heder är relaterat till patriarkala familje- och släktskapsrelationer där individen först och främst betraktas som en del av gruppen, klanen eller familjen. Mannens heder är beroende av övriga familjemedlemmars uppförande och beteende och särskilt viktig är kvinnornas kyskhet som utgör gränsen mellan heder och skam. På så sätt är kvinnorna bärare av männens, familjens och hela släktens heder. Således har kvinnor ingen heder utan det betraktas som något manligt och den förlorade hedern och skammen består i att han inte har levt upp till sina förpliktelser som man. Samtidigt som kvinnan har ett ansvar för att försvara hedern anses hon inte själv vara kapabel att värna om sin kyskhet. Detta innebär att hon måste hållas under sträng övervakning. Den sociala kontrollen utövas av såväl kvinnor som män, både inom och utanför familjen (www.amnesty.se). Elektra menar att det råder ett starkt kvinnoförtryck i samhällen som bygger på hederskänslan (www.elektra.nu). Vidare beskriver Amnesty att då den unga ogifta kvinnans värde är starkt kopplad till hennes oskuld blir tvångsgiftermål vid tidig ålder ett sätt att förhindra otillåtna föräktenskapliga sexuella förbindelser och bevara flickornas kyskhet. Det kan bli mycket kostsamt för familjen att ha en vanhedrad kvinna, som avvikt från normen om det förväntade beteendet, hemma. Hon riskerar att förbli ogift och familjens sociala och ekonomiska ställning påverkas. Genom hustru- och moderskapet tillmäter den traditionella kvinnorollen kvinnan värde och respekt och den gifta ”goda” kvinnan underordnar sig mannens och familjens behov och hjälper mannen att bevara sitt rykte och sin heder genom att fullgöra sin plikt till honom och uppträda anständigt. En viktig uppgift för den gifta kvinnan är att uppfostra sina döttrar till att följa normerna för hur kvinnor förväntas uppföra sig (www.amnesty.se).

Motsatsen till heder i de här sammanhangen är ”ingen heder”, menar Unni Wikan, professor i socialantropologi vid universitetet i Oslo. Heder är något absolut, en fråga om antingen- eller. En hederskod är en uppsättning regler som specificerar vad som tillför och vad som inte tillför heder. I förhållande till dessa regler kan heder inte bara vinnas utan också förloras. Hederskoden består av värden som valts ut och givits överordnad betydelse. De är att betrakta som grundvärderingar och bryter man mot dem förlorar man sin heder. Reglerna i hederskoden specificerar vad man måste göra för att återvinna sin stolthet om man blivit vanhedrad. Heder är en offentlig angelägenhet och skammen blir inte verklig förrän den blir just offentlig. Att hedern ligger i det yttre, i hur saker och ting uppfattas, gör att ryktet blir A och O. Ryktet är ett socialt faktum som man måste förhålla sig till och därför bli värnandet om privatlivet oerhört viktigt. Ytterligare en aspekt av heder är att den ofta har varit i konflikt med lag och rätt och fungerat vid sidan av lagen. ”Män av heder” har många gånger valt att lita till sina egna lösningar (Wikan, 2003). Då vi har studerat en stor mängd litteratur som rör

frågor kring heder tycker vi att ovanstående framställningar stämmer väl överens med den generella beskrivning som ges.

Hur kan heder förstås?

En viktig och intressant förståelse är att en anledning till varför heder har så stor betydelse i människors medvetande i vissa samhällen är att heder är nödvändigt för att värna de egna intressena och för att uppnå politisk och social status. I en del samhällen finns en välfärdsstat som tillvaratar medborgarnas intressen. I andra samhällen fungerar familjen eller klanen på liknande sätt, och i några samhällen är man ingenting, och uppnår ingenting, utan heder (Wikan, 2003). Elektra menar att bristande välfärd gör att den klanbaserade samhällsstrukturen lever vidare och innebär att den enskilda individen inte sätts i fokus på samma sätt som i västvärlden. Sverige är ett välfärdssamhälle vilket innebär att det för den enskilda individen finns hjälp att få från samhället, men de fri- och rättigheter som finns i Sverige är ett resultat av en kamp som pågått under lång tid. För inte särskilt länge sedan hade kvinnor i Sverige inte rösträtt och kunde inte öppna ett bankkonto. De patriarkala strukturerna lever över hela världen och kvinnoförtryck, misshandel och mord förekommer i alla samhällen och i traditionella hederssamhällen är detta ännu tydligare. Feminismen har uppmärksammat det patriarkala förtrycket och i utvecklandet av demokrati och mänskliga rättigheter har en del av detta förtryck minskat. Sverige har kommit långt i kampen för att kvinnor och män ska ha samma rättigheter och det borde gälla för alla som lever här men ett stort antal kvinnor har inte samma rättigheter som de flesta svenska kvinnor har. Även om det patriarkaliska förtrycket är en realitet i vår egen kultur finns det enligt Elektra ingen anledning att acceptera de extrema former av kvinnoförtryck som kan bli en konsekvens av hederskänslan. De betraktar å ena sidan hedersförtrycket som ett utslag av patriarkalism och som en del av det allmänna förtryck som kvinnor utsätts för. Å andra sidan menar de att det är ett kvinnoförtryck med specifika egenskaper och att det därför kan bekämpas, under förutsättning att det betraktas utifrån sitt rätta kulturella sammanhang (www.elektra.nu).

Rapporter från olika länder visar att hedersmord har ökat. Detta skulle också kunna gälla Norden. Mycket tyder på att hedersbegreppet bland en del invandrargrupper i Europa genomgår en förändring i konservativ riktning. Då en del ser sig som omgivna av fiender får heder ett tillspetsat värde (Wikan, 2003). Migrationen har gjort att grupper från avlägsna och traditionella byar har hamnat i det senmoderna Sverige. Elektra hävdar att utvecklingen av hederskulturen förmodligen hade avstannat om Sverige hade lyckats bättre med att blanda svenskar och invandrare. Den misslyckade integrationen har nu istället gjort att grupper från samma släkt eller by har hamnat i samma område. Behovet av identitet och tillhörighet har svetsat dem samman genom språk, arbetslöshet och diskriminering. Om ens kultur känns hotad skapas ofta nya, liknande och mer konservativa mönster. En del grupper har ett starkare behov av att bevara sina etniska och nationella identiteter vilket också motarbetar blandningen med andra grupper, särskilt majoritetsbefolkningen (www.elektra.nu).

Enligt Wikan innebär det faktum att liknande föreställningar om heder existerar i helt olika religioner och regioner samtidigt som det finns stora skillnader inom en region och mellan människor av samma religion, och att situationen när det gäller kvinnors frihet, rättigheter och skydd mot övergrepp kan vara som natt och dag, att kultur, makt och tradition kan ses som problemet. Hon förklarar kultur som *"värderingar, ståndpunkter, idéer, alltså det som ligger bakom" handlingar och som tar sig uttryck i beteenden*". En annan definition lyder; *"kultur är vad man ser med, inte vad man ser"* (Wikan, 2003: 92). Om hedern innebär en bit kultur

och ett sätt att finnas till på, som är viktigare än allting annat, kan hedern under vissa omständigheter också vara viktigare än en dotters liv (Wikan, 2003).

I vår uppsats använder vi begreppen hederskultur, hederstradition och hederstänkande synonymt. Vi använder oss också en hel del av begreppet hedersproblematik och med det menar vi de negativa konsekvenser som hederstänkandet kan få och som ofta innebär konflikter som kan kopplas till det faktum att tjejs vilja är underordnad det som anses vara familjens bästa.

3.2 Etnicitet och kultur

Sociologen Alexandra Ålund har forskat mycket kring etnicitet och i boken "Etnicitetens gränser och mångfald" (red Olsson, 2000) diskuterar hon teorier och generella trender inom etnicitetsforskningen. Hon beskriver etnicitet som begrepp som både en gammal och en ung företeelse. Ordet härstammar från det grekiska ordet *Ethnicos*, som i antiken betydde hedning eller vilde och betecknade utanförstående människor eller kulturella främlingar. Genom historien har begreppet bevarat sin ursprungliga betydelse i bemärkelsen kulturellt främmande och en vanlig uppfattning är att etnicitet inte refererar till den dominerande gruppen. Ålund beskriver hur globala ekonomiska och politiska processer och spänningar med nya etniska rörelser och motstånd har gjort att etnicitet först på senare tid träder fram på ett nytt sätt. "*Nya verkligheter kräver nya begrepp som reflekterar förändring av verkligheten.*" (Ålund, 2000:30). Begreppet etnicitet redogör inte för något enhetligt fenomen; vad som är "etniskt" bestämt socialt handlande är innehållsligt inte givet på förhand. Ålund menar att när det gäller etnicitet är de flesta forskare idag överens om att begreppet hänvisar till gruppbildning, kulturell och/eller social gränsdragning mellan "oss" och "de Andra", identitet, känsla av samhörighet, symbolgemenskap osv. Hon skriver också att "*eticitetens två grundläggande kriterier å ena sidan utgörs av den kulturella samhörigheten- i frågor om värderingar, normer och beteende- och å andra sidan av bestämda strukturella förutsättningar och objektiva materiella villkor, som genererar intressegemenskap, social organisering och politisk handling*" (Ålund, 2000:30). I samspelet mellan det kulturella och det strukturella menar hon att etnicitet, med politiska, religiösa eller kulturella förtecken, kan komma till uttryck, med varierande grad av styrka.

Ålund förklarar att det finns dispyter om kulturens och den sociala strukturens roll i relation till etnicitet som visar på mångfalden av tolkningar och på mångfalden av uttryck för det som kallas etniska fenomen. Detta menar hon tydliggör skiljelinjen i den akademiska debatten mellan så kallade konstruktionister och primordialister. Konstruktionisterna ser vanligtvis etnicitet som frambringad genom historiska processer och konstruerad som ett socialt fenomen. De särskiljer ofta kultur och etnicitet och förstår etnicitet som en process och ett föränderligt, situationsbundet fenomen. Primordialisterna däremot ser kultur och identitet som oskiljaktiga och som centrala delar av etnicitetens gestaltning. De betonar en ursprunglig identitet i termer av kulturell kontinuitet med det förflutna och genuin gemenskap som baseras på ursprung. Språk, tradition, religion och territorium anses ofta utgöra bas för etnisk identitet. I en sådan förståelse ges etnicitet en förutbestämd existens som något i sig självt givet och som förmedlas mellan generationer som en sorts nedärvt kulturbagage. På så sätt, menar Ålund, reduceras etnicitet till något som alltid har funnits i färdigt skick och denna statiska definition är trots stark kritik utbredd i Europa och Sverige.

Genom hänvisning till andra författare (Barth m.fl.) framhåller Ålund att det sociala och kulturella är sammanflätat och föränderligt och att kultur därför inte kan tolkas som en enhetlig och slutgiltig produkt av fastställda symboler och meningar. Alltså kan varken kultur

eller etnicitet definieras som klart avgränsade och internt enhetliga kategorier med en enda och ursprunglig källa. Ålund hävdar att då kultur betraktas som något oföränderligt får det konsekvenser för en diskursiv konstruktion av ”invandrare”. Med beteckningen ”invandrare” kategoriseras människor i ”kulturer” som vanligen förstås som traditionella och lägre stående i förhållande till den avtraditionaliserade svenska ”kulturen” som samtidigt framträder som enhetlig och modern.

Ålund menar att såväl etnicitetsforskning som forskning om kultur med tiden har gått från att vara statisk till dynamisk och att kulturens komplexa relation till etnicitet har kommit i fokus. Kultur och etnicitet relateras till varandra och till andra sociala kategorier som kön, klass och identitet. För att kunna synliggöra de ofta grundläggande sociala konflikter som förbinds med det kulturella och det etniska krävs ett komplext och dynamiskt perspektiv på etnicitet (Ålund, 2000).

Vi finner Alexandra Ålunds diskussion kring etnicitet och kultur intressant och avsnittet syftar till att visa hur dessa begrepp har stor betydelse för hur vi människor uppfattar världen och varandra och i det här sammanhanget den så kallade hederskulturen. Vi kommer nu att gå vidare med att presentera den tidigare forskning som vi har funnit.

4. TIDIGARE FORSKNING

Vi kommer nu att redogöra för tidigare forskning som är relevant för vår uppsats. Vi har sökt efter tidigare utvärderingar av projekt som arbetat med hedersproblematik och riktat mot pojkar, men inte hittat några. Däremot har vi funnit en studie om insatser med inriktning mot utsatta kvinnor i starkt patriarkala familjer där även förebyggande arbete ingår. Denna rapport presenterar vi kort nedan. Dessutom beskriver vi kort Elektra som på olika sätt arbetar med hedersfrågan. Vi finner deras verksamhet särskilt relevant då vi upplever att projektpersonalen har inspirerats mycket av den.

Av Jämställdhetsprojektet inom Näringsdepartementet fick Kommunförbundet Stockholms Län, KSL, under hösten 2002 i uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt om utsatta flickor i patriarkala familjer. De gjorde under 2003 en studie med syfte att höja kunskapsnivån, kartlägga vad som gjorts, görs och saknas inom detta område. Detta innebar bl.a. en kartläggning av projekt/verksamheter, som genom fokusering på grundläggande frågor som t.ex. jämställdhet, demokratiska fri- och rättigheter utifrån mänskliga rättigheter, svensk lagstiftning och Barnkonventionen, arbetar förebyggande mot kulturellt förtryck. Studien är inte heltäckande och fokuserar på projekt/verksamheter som arbetar utifrån ett familjeperspektiv. Det man kommer fram till i studien är att arbete med patriarkala familjer är inne i ett expansivt och intensivt skede och att detta arbete har blivit en ”nisch” inom socialt arbete. De förebyggande projekt/verksamheter som de studerat fokuserar på värderingar och normer, information om Sverige och lagstiftning, familjeroller och jämställdhet. Flera av dem säger att de har en utgångspunkt från t.ex. de mänskliga rättigheterna och Barnkonventionen. Eftersom de upplevt det lättare att prata om de här frågorna i könssegregerade grupper har målgruppen varit antingen kvinnor eller män, pojkar eller flickor. Ett exempel på en sådan här verksamhet/projekt är Integrationscentrum i Biskopsgården som syftar till att vara en mötesplats för invandrare och ge hjälp i integrationsprocessen. Där driver man bl.a. samtalsgrupper för män där de får prata om värderingar och normer i Sverige och om barnuppfostran. Ett annat exempel på förebyggande arbete mot hedersproblematiken är Elektra som arbetar med tjejer och killar som lever i hedersrelaterat förtryck och konflikter. (http://www.ksl.se/Rapporter/rapport_patriarkalafamiljer.pdf) De har en ambition att arbeta utifrån ett helhetsperspektiv vilket gör att arbetet bedrivs på flera olika nivåer. Elektra stödjer utsatta flickor samtidigt som de utbildar stödpersoner eller myndigheter. De försöker också skapa opinion för att motverka hedersförtryck. De har även startat en verksamhet, Sharaf hjältar, med killar som är beredda att bekämpa det patriarkala tänkandet. Arbetet riktar sig till killar från 17 år och uppåt som lever inom hederskulturen och målet är att förändra attityder hos ungdomar genom att utgå från deras eget engagemang. Syftet med verksamheten är att nå en ökad jämställdhet, en djupare förståelse för vårt demokratiska system samt en ovillkorlig respekt för de mänskliga rättigheterna (www.elektra.nu).

Detta visar att förebyggande insatser med inriktning mot hedersproblematiken har funnits och finns och att arbetet med patriarkala familjer för några år sedan var inne i ett expansivt skede. Vi har försökt finna mer information kring Integrationscentrum i Biskopsgården, men verksamheten inriktad mot män verkar vara nedlagd utifrån att föreningen inte finns längre. Dess verksamhet ska till viss del ha tagits över av skolan, med hjälp av stöd från Storstadssatsningen år 2004, men vi hittar inga vidare uppgifter om detta (www.vgregion.se).

Efter redogörelsen av KSL:s rapport och Elektra presenterar vi nu vårt teoretiska perspektiv i uppsatsen.

5. TEORETISKT PERSPEKTIV

I det här kapitlet presenterar och diskuterar vi uppsatsens teoretiska perspektiv som ligger till grund för vår undersökning. Inledningsvis beskriver vi intersektionalitetsbegreppet och dess användning för att förstå komplexiteten i hedersproblematiken. Därefter redogör vi kort för två forskares formuleringar om patriarkat och patriarkatteori för att visa hur makt spelar in i problematiken. Sedan beskriver vi några författares idéer om projekt vilket vi i vår analys kallar projektteori. Avslutningsvis lyfter vi fram hur olika författare definierar ett socialt problem. Detta för att visa hur sociala problem, som t.ex. hedersrelaterad problematik, ”skapas” i vårt samhälle.

5.1 Intersektionalitet

Intersektionalitet är ett relativt nytt akademiskt ord som har blivit allt vanligare i genusvetenskapliga sammanhang. Enligt Svenska Akademiens ordbok betyder intersektion att en linje korsar eller avskär en annan. Intersektionen är den punkt eller yta som uppkommer genom att linjerna korsas. Intersektionalitet fokuserar skärningspunkten mellan olika samhälleliga maktordningar, som baseras på bland annat genus, klass, sexualitet, nationalitet, och på hur de olika maktordningarna samverkar med varandra. Komponenterna kan inte isoleras från varandra utan att något väsentligt riskerar att gå förlorat. Det handlar om ett dynamiskt och komplext samspel där olika maktordningar ömsesidigt konstruerar varandra (Borgström, 2004).

Nina Lykke är en av de forskare som arbetar med begreppet och hon menar att intersektionalitet är användbart genom att det kan vara ett redskap för att förstå subjektets villkor i ett samhälle som bland annat karakteriseras av förändrade genusrelationer, migration, globalisering, nya livsstilar och förändrade relationer mellan barn och vuxna. Begreppet förhåller sig till ett samhälle i vilket kategorier som genus, etnicitet, ålder och klass interagerar med varandra på nya och mer flytande och föränderliga sätt än förut. På så sätt kan begreppet, som bildar en kulturteoretisk och politisk förståelseram, skapa ny kunskap om den mångfald, blandning och komplexitet som kännetecknar det postindustriella samhället. Vidare är det av vikt att begreppet fokuserar maktförhållanden vilket minskar risken för att betydelsen av faktiska sociokulturella maktasymmetrier förbises. Slutligen innebär begreppet en politisk vision om ett samhälle i vilket det skapas utrymme för att kulturell komplexitet hanteras på ett produktivt, demokratiskt och icke exkluderande sätt, istället för genom bemötanden som kan leda till sociokulturell marginalisering och utstötning. Intersektionalitetsanalysen baseras alltid på val av vissa maktasymmetrier framför andra. Det är inte möjligt att samtidigt ta hänsyn till alla olika typer av interagerande maktasymmetrier i ett slags total analys (Lykke, 2003).

I antologin ”Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige” (red. de los Reyes, Molina, Mulinari, 2002) tar författarna upp det problematiska förhållandet mellan feminism, etnocentrism¹ och klass från olika infallsvinklar. Flera av texterna visar att rasismen är en nyckel för att förstå olika former av den nutida sociala differentieringen då rasistiska ideologier ofta präglar vår uppfattning om sociala fenomen. Begreppet intersektionalitet blir då viktig för förståelsen av de mekanismer som gör kön, klass och etnicitet till bärande principer för över- och underordning. I inledningskapitlet framhåller antologins redaktörer att feminismens teoretiska perspektiv brister när det gäller att ta hänsyn till kvinnors olika levnadsförhållanden och att formulera lösningar inom ramen för

---

¹ Benägenhet att bedöma främmande kultur efter sin egen. (Svenska akademiens ordlista, 2003)

feministiska strategier. De menar bland annat att det finns en feministisk etnisk blindhet som i Sverige bara ser till svenska förhållanden när det gäller könsmaktsordningen. Ett köns- och etnicitetsperspektiv handlar dock i första hand inte om att belysa invandrade kvinnors situation utan om att problematisera hur kön och etnicitet konstitueras som meningsfulla indelningsmekanismer och markörer för social ojämlikhet. För att förstå på vilket sätt och i vilka sammanhang överordning och underordning konstrueras kring föreställda etniska/ras/kulturella särdrag behövs också ett maktperspektiv. Det är här intersektionalitet kan bli användbart då idén om begreppet tar sin utgångspunkt i en förståelse av makt som en multidimensionell konstruktion där kön-klass och ras/eticitet är bärande principer. *"Att tänka i olika dimensioner innebär ofta att vi förleds att tänka i skilda rum. Insikten om att kön är en differentierad kategori har inte sällan lett till att vi ser på olika gruppers levnadsvillkor som isolerade processer utan beröringspunkter med varandra. När vi delar in "kvinnor" i olika kategorier- arbetarklasskvinnor, invandrarkvinnor eller svenska kvinnor – skapar vi samtidigt avgränsade analytiska rum. Det är inom dessa skilda rum som vi definierar vad som kännetecknar varje grupp och söker förklaringar till dess specifika villkor"* (de los Reyes, Molina, Mulinari, 2002:23). Den stora utmaningen blir då att kunna se hur dessa rum skapas och förändras i relation till varandra. Människors levnadsvillkor skapas inte inom ramarna för en kultur, en könsordning och en klasshierarki utan flera ordningar som också baseras på olika sammanhang och därför handlar det om hur människors levnadsvillkor formas i skärningspunkten för flera maktstrukturer. Invandrarkvinnor utsätts för ett dubbelt förtryck där könsförtrycket läggs till det etniska förtrycket. Detta blir tydligt i debatten om "hedersmord" i Sverige som placerar detta våld mot kvinnor och könsförtryck som godkända handlingar inom andra kulturer. Men tanken om att invandrade kvinnor utsätts för patriarkala värderingar från sina hemländer osynliggör rasistiska och patriarkala strukturer i Sverige vilket gör att dessa kvinnor fortsätter utsättas för brott (de los Reyes, Molina, Mulinari, 2002).

I ett av antologins kapitel beskriver Ylva Brune hur "invandrare" framställs i media. De senaste årens journalistik, som syftar till att beskriva deras situation, har inneburit en fokusering på patriarkalt förtryck och sexualiserat våld. Nyhetshändelser som utgår från specifika kvinnoförnedrande brott har fått stort utrymme och deras innebörder och konsekvenser har i medierna skapats och behandlats som uttryck för kultur. Brotten har framställts som en generell problematik som associeras till "muslimer", "hederskultur" och mer allmänt med "invandrare". Brune menar att nyhetsbevakningen arbetar med en tankefigur som kan formuleras som en motsättning mellan (längtan till) frihet och (utsatthet för) förtryck. Frihet likställs med modernitet, individuell frihet, sexuell frigjordhet och jämställdhet medan förtrycket kopplas till religion/tradition, familjeloyalitet, patriarkaliskt definierad syn på sexualitet och förhållandet mellan könen. När tankefiguren används i nyhetstexterna är de två motsatta leden associerade med ett "här i Sverige" för modernitet etc. och ett "där"; bland invandrare och muslimer för religion/tradition etc. "Unga invandrarflickor" har ofta porträtterats i bilder och rubriker som instängda, långtande och kluvna med två saker att välja mellan; att stanna kvar som offer i "sin kultur" eller att bli som en "svensk flicka". "Invandarmän" eller "muslimska män" har också framställts i stereotyper där de styrs av krafter utanför honom själv som gör att han i desperation straffar och slår kvinnor som försöker undandra sig hans kontroll. Han styrs av sin religion (islam) eller av "hederskulturen". En kompletterande stereotyp är att det våldsamma kontrollbehovet handlar om den maktlöshet och prestigeförlust som de upplever i Sverige, där samtidigt deras hustrur och döttrar lockas av nya fri- och rättigheter. Denna förklaring till våldet gör att stereotypen inte passar på "svenska män" vilket innebär att bilden av den svenska kulturen som jämställd bibehålls och förstärks. Svenskfödda mäns våld mot kvinnor förekommer inte på samma sätt i medierna. Även om det har handlat om avvikande familjer och flickor med speciella problem

har medierna generaliserat avvikelserna och ”invandrarfamiljer” med problem har inte ställts i kontrast mot ”svenska familjer” med problem utan mot idealiska ”svenska familjer” (de los Reyes, Molina, Mulinari, 2002).

Detta resonemang visar att det inte är möjligt att fokusera endast etnicitet, klass eller kön/genus när det gäller hur sociala identiteter formas och för att förstå samhällets maktordningar. Vi kommer i vår analys att använda oss av intersektionalitetsbegreppet för att försöka synliggöra och förstå hur kategorierna kön, klass och etnicitet samverkar i synen på det vi kallar hederskulturen och när det gäller hur projektet har närmat sig och försökt arbeta med hedersproblematik. Valet av just de kategorierna förklarar vi genom att de på olika sätt blir synliga i vårt material och i vårt eget sätt att tänka kring hedersproblematiken. Andra komponenter, som exempelvis religion och nationalitet, hade kunnat användas och hade resulterat i en annorlunda analys.

5.2 Om patriarkat

Som vi tidigare beskrivit bygger hederstänkandet på patriarkala normer och är därför mer eller mindre kvinnofientlig. I boken ”Teorier om patriarkatet, betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer” (Jónasdóttir/Björk, 1994), ger fem forskare från olika discipliner sina bidrag till diskussionen om patriarkatteorins betydelse och begränsningar. Det finns många olika definitioner av patriarkat och patriarkatteori rymmer flera teorier med relativt olika karaktär. Heidi Hartmann står för en av de mest kända formuleringarna av teorin och menar att det centrala i patriarkatet är dels arbetsdelningen mellan könen och dels hierarkin där män är överordnade och kvinnor underordnade. Hartmann påpekar att män historiskt har haft auktoritet genom att de varit familjens överhuvud och representerat familjen utåt. Enligt Hartmann ska patriarkatet inte ses som statiskt utan som något som förändras i form och intensitet över tiden och kvinnor i olika situationer påverkas i olika grad av patriarkal maktutövning. Kvinnor som exempelvis tillhör olika klasser, etniska grupper, nationaliteter och civilstånd underkastas olika grad av patriarkal kontroll.

Sylvia Walby definierar begreppet patriarkat som ”ett system av sociala strukturer och praktiker där män dominerar, förtrycker och exploaterar kvinnor”(Jónasdóttir/Björk, 1994:36). Termen social struktur är viktig för att förstå att det inte innebär att varje enskild man har en dominant position och varje enskild kvinna en underordnad. Hennes analys av patriarkatet passar bäst in på moderna västerländska samhällen och hon utgår framförallt från Storbritannien (Jónasdóttir/Björk, 1994).

5.3 Projekt

Enligt Svenska akademins ordlista betyder ordet projekt: ”*förslag, plan; planerat arbete av större omfattning*” (www.saol.nu). Projekt som begrepp används ofta och ibland betecknar det företeelser som man egentligen inte skulle betrakta som projekt. Dock betyder projekt i de flesta sammanhang att det är avgränsat i tiden, har ett bestämt mål, är unikt och i regel syftar till förändringar. Vanligen engageras flera människor med klart definierade arbetsuppgifter och ansvar och projektorganisationen står vid sidan av den ordinarie organisationen. Ett projekt kan dock även vara en insats av en enda person under en kort tid (Holmberg/Naessén, 1995). Jan Wisén och Börje Lindblom skriver i sin bok ”Effektivt projektarbete” (2004) att det inte finns något behov av projekt om det inte finns ett behov av förändring och förnyelse. De fördelar med att organisera verksamheter som projekt är att det ofta leder till enklare beslutsprocesser, högre effektivitet, lägre kostnader och att det sker under en begränsad tid. Projektmedarbetarna får möjlighet att arbeta med prioriterade frågor, vilket kan bidra till effektivitet och utveckling i både verksamheten och bland medarbetarna. Nackdelar kan vara

att kunskaper splittras och avundsjuka kan uppkomma i form av att man inte blivit tillfrågad att ingå i projektgruppen. Projektet kan även störa det ordinarie arbetet och utvecklas till att bli "en stat i staten" (Holmberg/Naessén, 1995).

Ett projekt inom den sociala sektorn kan beskrivas som en chans att prova idéer som, om de visar sig vara bra, implementeras i moderorganisationens ordinarie verksamhet. Dock visar forskning att projekten sällan förändrar eller utvecklar den ordinarie verksamheten utan ofta misslyckas med att uppnå sina mål. Om projektet syftar till att arbeta på nya sätt med specifika samhällsproblem eller grupper av människor drivs dessa ofta utanför den reguljära organisationen. Dock har de svårt att påverka sättet att bedriva det institutionaliserade och etablerade sociala arbetet, oberoende av projektets resultat (Levin, 1996).

Även om ett projekt skapar kunskaper som skulle kunna införas i moderorganisationen kan det hindras att komma till användning genom olika försvarsstrategier. Dessa kan vara att man trivialiserar projektet eller att verksamheten kan vara bra för någon annan, men inte för oss. På samma sätt kan eventuella misslyckanden bortförklaras (Levin, 1996). Wisén och Lindblom (2004) skriver om motstånd till förändringar. De bygger sin text på Kurt Lewins förändringsteori som visar att det i varje förändringssituation finns två lägen; ett nuläge och ett önskat läge. Nuläget är hur det ser ut idag och önskat läge är framtiden. En förklaring till varför man ofta misslyckas med förändringsarbete kan vara att man inte har en klar uppfattning om dessa två lägen. Lewin menar att det finns två typer av krafter som påverkar nuläget, dels i riktning mot ett önskat läge men också krafter som försöker hindra förändringen. Vilken av krafterna som är starkast påverkar också om förändringen kommer till stånd. Ett vanligt sätt att driva förändringsarbete är att söka stöd bland de pådrivande krafterna, men resultatet blir då att även de hindrande krafterna ökar i styrka. Således är det viktigt att arbeta med de krafter som motverkar förändringen istället för att öka trycket från de pådrivande. Detta menar författarna kan minska motståndet och istället leda till stöd för förändringen (Wisén/Lindblom, 2004).

För att driva ett framgångsrikt projekt krävs det att man har en rad förutsättningar klara redan när man börjar arbeta i projektet. Holmberg och Naessén (1995) beskriver dessa som att bl.a. ha:

- klart definierade mål
- definierad målgrupp och intressenter
- klart angivna uppdragsgivare eller beställare och kontakter
- villkor, krav förväntningar och direktiv ska vara preciserade
- tidsplan och ekonomisk utgångspunkt och budget
- en projektorganisation och projektgrupp
- projektplan (Holmberg/Naessén, 1995)

Även om projekt kan vara väldigt olika, har de det gemensamt att de går igenom ett antal faser. Holmberg och Naessén delar in det i följande fem faser:

- *Idé och värderingsfas*

Utgångspunkten för ett projekt kan variera, t.ex. problem i en organisation, att förändra eller utveckla, krav utifrån, en organisation eller en idé.

- *Planering*

Det lönar sig att avsätta goda resurser till planering, utan ordentlig planering kommer projektet få en felaktig inriktning vilket i sin tur leder till ett dåligt resultat och/eller höga kostnader. Planeringen kan ge svar på vad som ska utföras, vem/vilka som ska vara med och när och hur det ska utföras. Detta arbete utförs ofta huvudsakligen av projektledaren.

- *Projektarbetet*

I denna fas ska alla som ingår i projektgruppen vara aktiva. Gruppen men främst projektledaren ska se till att alla gruppmedlemmars resurser och möjligheter frigörs. Det är i denna fas som skillnaden ligger mellan framgångsrika och misslyckade projekt.

- *Införande*

Som regel leder ett projekt till någon form av förändring och detta kan t.ex. innebära en åtgärd inom en befintlig del av organisationen eller att en ny enhet bildas.

- *Uppföljning och utvärdering*

Projekt bör följas upp kontinuerligt samt när projektet avslutas då man även brukar göra en utvärdering. Anledningar till att följa upp projekt är bl.a. för att bedöma hur väl målen uppfylldes, skaffa lärdomar för framtida projekt, se till att omgivningen får kunskap kring projektet och att upptäcka justeringar som kan göras i efterhand (Holmberg/Naessén, 1995).

Det ideala projektet kan, enligt Holmberg/Naessén (1995) beskrivas som att det tryggt går från målsättning till planerat slutresultat. Oftast är verkligheten mer komplicerad och innebär t.ex. kompromisser, ändrade planer och förnyelse. Exempelvis kan projektplanen som beskriver målsättning, målgrupp och konkret verksamhet ibland få svårigheter att genomföras. Om den ursprungliga projektplanen förändras eller överges under tiden kan man fråga sig om det egentligen är samma projekt? Sahlin menar "*att projektet inte identifieras med sina mål och medel utan med förändringsprocessen*" (Sahlin, 1996:243). Förändringen behöver inte bara vara en nödvändig anpassningsmanöver utan också en önskvärd idéutveckling (Sahlin, 1996).

Om en idé är oklar eller bara delvis specificerad kan det leda till olika tolkningar och intressen. Man uppmuntras att läsa in sina egna förhoppningar och formuleringen kan fyllas med egna idéer om vad som ska och bör göras. Projektet kan i och med det få ett brett stöd eftersom många ser projektet som ett sätt att uppnå sina egna syften. Denna oklarhet kan på så sätt hålla borta kritiker och opponenter som får svårt att urskilja vad projektet egentligen handlar om och vem som kan ställas till svars. Detta kan också vara en taktik utifrån de drivande aktörerna att undvika kritik och dra till sig engagemang (Sahlin-Andersson, 1996).

Enligt Holmberg/Naessén (1995) sköts mycket av projektets arbete inom arbetsgruppen och därför är det viktigt att ha en bra blandning av personer med olika erfarenheter och bakgrund, gärna olika kön och åldrar. Tre krav bör dock ställas på medarbetare i projekt vilka är att de ska ha sakkunskap inom de frågor som ska beröras, ha erfarenhet i det dagliga arbetet rörande dessa frågor och vilja arbeta med andra i projektgruppen. Oftast blir det projektledarens uppgift att utse medarbetarna, men det kan också vara t.ex. arbetsgivare eller styrelser. Under projektets gång är det inte ovanligt med bemanningsförändringar, speciellt i långa projekt, då t.ex. projektmedarbetare slutar eller får andra uppdrag. För att få ut det bästa resultatet utifrån de olika individerna och deras intressen är det viktigt att göra en rollfördelning i projektet. Det handlar om att ge projektarbetarna en viss huvudinriktning och detta måste ses över efter en viss tid och eventuellt justeras. Det är också viktigt för den som inte arbetar med projektet på heltid att kartlägga hur mycket tid som ska läggas på projektet kontra det vanliga jobbet. Detta är för många ett svårt problem då många projektmedarbetare kan vara för optimistiska och tro sig hinna mer än vad gör. Konsekvensen är att det kan skapa problem och störningar för samtliga inblandade (Holmberg/Naessén, 1995).

Att vara projektledare innebär en rad förväntningar, både från omgivningen och projektgruppen. Denna roll blir alltmer betydelsefull för framgången av projektet men det är svårt att säga hur en bra respektive dålig projektledare ska vara. Något som dock är

nödvändigt är att projektledaren har ledarförmåga och gärna är kunnig inom området. Några av projektledarens konkreta arbetsuppgifter är enligt Holmberg/Naessén (1995) att formulera och styra mot mål, motivera projektmedarbetarna, kommunicera och koordinera, hantera konflikter, se till att det som bestäms blir gjort samt mäta resultat och kontinuerligt utvärdera (Holmberg/Naessén, 1995).

De flesta utvärderingar och projektbeskrivningar framhäver betydelsen av eldsjälur i projekt, vilka ofta får symbolisera och personifiera projektet. Brännberg (1996) menar att ett särfall av eldsjälur är ”projektmakare”, vilka har stor betydelse som ”igångsättare”. Skillnaden mellan projektmakare och eldsjälur är att de senare även betecknar gamla trotjänare som arbetar t.ex. i en förening med undanskymda men nödvändiga uppgifter. Han menar att man i ett initialt skede av ett projekt behöver enskilda personers engagemang och att projektet många gånger kan få fotfäste först efter projektmakarens insatser att involvera andra personer. Det kan finnas olika motiv kring en projektmakares engagemang men Brännberg menar att det hos många, förutom drivkraften och engagemanget mot det sociala projektets officiella mål, finns ett egocentriskt motiv om att vilja få en roll, betyda något, få uppmärksamhet eller bli respekterad. Utbrändhet är inget ovanligt hos projektmakare, vilket kan vara en följd av att personen blir synonym med projektet och åtar sig fler och fler uppgifter (Brännberg, 1996).

Utvärdering och intressekonflikter

Det finns en allt större efterfrågan på utvärderingar av socialt arbete. Detta kan vara en följd av krav på besparingar och effektivitetstänkande i den offentliga sektorn. I detta sammanhang kan utvärderingen användas för att rättfärdiga investeringar eller nedskärningar och som ett kontrollinstrument. Det finns ofta flera syften bakom ett projekt, t.ex. för att utveckla en verksamhet eller skaffa resurser. Detta leder till att det också kan finnas olika förväntningar på utvärderingen och dessa kan vara motstridiga. Detta kan bli besvärligt för utvärderaren utifrån vems intressen man ska tillfredsställa. Utvärderaren bör rekryteras ”utifrån” då en internutvärderare inom den egna yrkesgruppen ökar risken för ett förutsägbart resultat. En utvärdering kan komma att upplevas som ett hot, speciellt om man tänker på de olika förväntningar som olika intressenter har på utvärderingen. Det kan finnas belägg för denna oro, speciellt då utvärderaren genom sin undersökning ska prestera en form av värdering (Sahlin, 1996).

5.4 Sociala problem

Det finns många olika sätt att se på sociala problem, hur de uppkommer, konstrueras och utvecklas, och vi kommer här att presentera några av dessa som vi finner intressanta utifrån hur hedersproblematiken kan uppfattas som ett socialt problem.

Bergmark och Oscarsson (2000) beskriver att ett objektivistiskt perspektiv innebär att sociala problem ses som uttryck för vissa objektiva socioekonomiska förhållanden som också är giltiga i ett längre tidsperspektiv. Sociala problem är vissa specifika tillstånd som är negativa för individen och samhället. Författarna menar att sociala problem har såväl en objektiv och en samhällslig kulturell sida. För att något ska uppfattas som ett socialt problem krävs det dels att vissa grupper av individer avviker på ett sätt som förorsakar dem själva och samhället problem, dels att dessa problem erkänns som sociala och inte ses som exempelvis individuella. Vad som uppfattas som ett socialt problem är föränderligt utifrån att det som anses vara socialt ” normalt ” och ” acceptabelt ” förändras över tid.

Ett annat synsätt som författarna beskriver är det socialkonstruktionistiska perspektivet där sociala problem är en avvikelse mellan det som i ett visst samhälle vid en viss tidpunkt uppfattas som normalt och acceptabelt och vad som uppfattas som problematiskt och icke önskvärt. Det här innebär att ett visst förhållande eller tillstånd inte *är* utan *blir* ett socialt problem. Sociala samhälleliga processer leder fram till att vissa förhållanden tillskrivs egenskaperna av ett socialt problem (Bergmark, Oscarsson, 2000).

Harald Swedner (1996) har ett mer individuellt perspektiv och menar att det avgörande för ett existerande samhälleligt socialt problem är att människor är medvetna om att det finns en skillnad mellan den förhandenvarande verkligheten och de samhälleliga förhållandena för människorna i detta samhälle, vilka därmed hindras i att bli allt de har möjlighet att bli. Han menar att ett socialt problem existerar oavsett om någon utomstående har observerat eller kommenterat dess existens (Swedner, 1996).

Med detta vill vi visa att hedersproblematiken kan ses som ett socialt problem ur olika aspekter. Dels utifrån ett samhälleligt perspektiv och dels utifrån ett individuellt. Vi tycker att det är viktigt att ha båda i beaktande. Vi menar att konsekvenser av vissa delar inom hederskulturen kan innebära stora problem för den enskilda individen, utifrån personens upplevelser av det. Det kan också betyda att man bryter mot de lagar, normer och värderingar som finns i det svenska samhället och att man måste agera utifrån det. Dessutom kan ett objektivistiskt perspektiv innebära att det svenska majoritetssamhället ser invandrare och särskilt då de som lever med hederskulturen som avvikare som innebär problem för både de själva och för samhället. Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan betyda att samhället gör hedersproblematiken till ett större problem än vad det kanske är för de som lever med det eller till att det hedersrelaterade våldet som drabbar flickor och kvinnor betraktas som något mycket värre än det kvinnovåld som sker i Sverige varje dag. Om hedersproblematiken idag betraktas som ett socialt problem i Sverige så är det, enligt oss, en relativt ny problematik, orsakad av invandringen som gör Sverige till ett mångkulturellt samhälle. Det har på så sätt blivit ett socialt problem i vårt samhälle. En avgörande faktor tror vi dock är hur Sverige tar emot och hanterar dessa grupper av ”nya svenskar”. Precis som Bergmark och Oscarsson beskriver är vad som ses som sociala problem föränderligt över tid och hur synen på heder och hederskulturen kommer att utvecklas får framtiden utvisa.

I det här kapitlet har avsikten varit att ge läsaren en översikt över intersektionalitet, patriarkat och projektarbete. Vi har också diskuterat vad ett socialt problem är. Detta hjälper oss att analysera vårt empiriska material och vår förhoppning är också att ge läsaren en förståelse och kunskap som gör det lättare att ta till sig uppsatsen. Vi går nu vidare med att presentera vårt metodavsnitt.

6. METODAVSNITT

I följande avsnitt redogör vi för de metoder som vi har använt oss av i uppsatsarbetet. Det finns olika grundläggande inställningar till forskning när det gäller valet av metod, och därför kommer vi under ett antal rubriker tydliggöra hur vi har gått tillväga. Vi diskuterar också våra etiska överväganden och tankar om uppsatsens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

6.1 Undersökningsdesign

Med undersökningsdesign menar vi det sätt på vilket vi utforskar det fenomen som vi ska studera. Vår uppsats är en utvärdering av projektet Pojkar - blivande män. En utvärdering är en noggrann efterhandsbedömning, av en pågående eller avslutad exempelvis verksamhet, som bedömer det nuvarande eller ger vägledning till framtiden (Vedung, 1998). En utvärdering görs oftast efter att en åtgärd satts in för förändring eller utveckling och sker i regel gentemot mål. Den bygger i grunden på att man vill veta vilka insatser som säkrast ger resultat, d.v.s. antaganden om orsakssamband (Morén/Blom, 2004).

Det finns olika modeller för utvärdering som utvecklas från olika utgångspunkter, man kan t.ex. jämföra resultat med uppsatta mål, s.k. målpuppfyllelseanalys. Vi har valt att använda oss av en processanalytisk modell för att beskriva och analysera projektets genomförande. Detta p.g.a. att resultatet av projektet är svårt att mäta då det är ett förebyggande arbete och de eventuella effekterna förmodligen inte visar sig förrän längre fram i tiden. Stefan Morén menar att en sådan här analys kan användas för att ge underlag till kvalitetsbedömning av arbetsprocessen, men också som en läroprocess genom att beskriva sambandet mellan Insatser-Genomförande-Resultat (Morén, 2001).

Vårt syfte är således att beskriva och utvärdera processen i projektet och vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod då datainsamlingen kan ge en djupare förståelse av det problem vi studerar. Det är bl.a. undersökningens kunskapssyfte som bör avgöra det metodologiska tillvägagångssättet. Vi ser kunskapssyftet med vår undersökning som beskrivande och analyserande då vi dels beskriver ett konkret fenomen i form av en verksamhet, ett projekt, och dels vill förklara och förstå hur genomförandet och arbetsprocessen har sett ut. Vi beskriver delvis bakgrunden till projektet, eventuella konsekvenser av det och relationen mellan olika fenomen inom projektet. Samtidigt vill vi också skapa en djupare förståelse kring detta för att kunna dra lärdom inför framtiden och projektets fortsatta arbete. En deduktiv studie är teoriprovande och genom deduktion, bevisföringens väg, har vi utifrån generella principer försökt dra slutsatser om enskilda händelser. När vi exempelvis utgår från projektteori kan det säga något om strukturer och processer i det projekt vi undersöker (Andersen, 1998).

6.2 Datainsamlingsmetod

Vi har intervjuat personer som på olika sätt är eller har varit delaktiga i och berörda av projektet. Avsikten var att ta del av deras berättelser om tankar, åsikter och upplevelser av projektets bakgrund och syften, dess genomförande och eventuella effekter. På så sätt ville vi få en djupare förståelse och därmed kunskap om detta. Kvale (1997) beskriver den kvalitativa forskningsintervjun som ett samspel och ett utbyte av synpunkter mellan två personer som samtalar om ett ämne av gemensamt intresse. Vi menar att det i vårt samspel med intervjupersonerna bildades ny kunskap som vi använde oss av för att genomföra

utvärderingen. Vi fokuserade på bestämda teman och intervjun hjälpte till att förstå och tolka meningen hos dessa centrala delar (Kvale, 1997).

Genom en semistrukturerad och explorativ typ av intervju tilläts ett fritt samtal vilket gav nya infallsvinklar som vi som intervjuare på olika sätt följde upp. Vi visste vilka frågor vi ville få svar på och vilka förhållanden vi ville få belysta men var öppna för nya aspekter och informationer. Våra frågor var till viss del styrande, men de var likväl relativt öppna vilket gav oss som intervjuare och våra respondenter större frihet att utveckla ett resonemang kring frågorna och svaren. För att kunna göra det krävs sakkunskap, och genom litteraturstudier och annan informationssökning försökte vi fördjupa oss i ämnet för undersökningen innan intervjuerna ägde rum. När det gäller kunskap om det mänskliga samspelet hade vi båda viss tidigare erfarenheter av intervjuer som vi hade nytta av (Kvale, 1997). Vi har läst och granskat en stor mängd dokument, artiklar och annat material gällande projektet. Vi har exempelvis tagit del av det utarbetade programmet ”Vi tillsammans eller var och en för sig” som använts i skolor, både i skriftlig form och som instruktioner och inspiration på dvd samt av ett enkätmaterial som syftar till att utvärdera programmet på Ryaskolan. På så sätt har vi använt oss av både primärdata, som vi själva samlat in genom intervjuer, och sekundärdata genom redan existerande material (Kvale, 1997). För att underlätta för oss själva gjorde vi i början av uppsatsarbetet en sammanställning av projektets eget material i form av olika dokument. Det är framförallt det materialet som vi, när det gäller den delen av empirin, har använt oss av i resultat- och analysdelen. Sammanställningen har lästs och godkänts av projektets samordnare. Genom att läsa litteratur och även söka information på annat sätt har vi också fördjupat oss i framförallt hedersbegreppet, ”projektkultur” och intersektionalitet. Det har gett oss kunskap som gjort det möjligt att bättre kunna utvärdera projektet. Då vi har studerat en stor mängd litteratur har vi ibland haft svårt att avgränsa oss. Den litteratur som vi slutligen har valt att fördjupa oss i är den som vi har bedömt passar bäst för vår uppsats, även om det har inneburit, exempelvis när det handlar om projekt, att vi använt oss av något äldre litteratur trots att det funnits nyare att tillgå.

6.3 Urval

Vi har riktat oss till personer som vi finner intressanta för undersökningen genom att de kan berätta något om projektet. De valdes utifrån våra egna, vår handledares och projektsamordnarens tankar och idéer om vilka som kunde bidra med viktig information gällande projektet vilket därmed möjliggjorde en utvärdering. Därmed har vi gjort ett strategiskt urval. Vi har intervjuat projektets samordnare som fortfarande arbetar i projektet. Även två av de tre integrationsmentorerna som också ingick i arbetsgruppen när projektet startade har intervjuats. De arbetar numer i andra verksamheter men ställde ändå upp och besvarade våra frågor. Den tredje integrationsmentorn som arbetade i projektet den första tiden bor inte längre kvar i Göteborg. Då vi kände att vi ville träffa intervjupersonerna personligen och inte ställa frågor per telefon eller via e- post bestämde vi att inte ta kontakt med henne. Organisatoriskt är projektet placerat i individ- och familjeomsorgens utförarenhet i Biskopsgården och för att få ett organisatoriskt perspektiv på en högre nivå intervjuade vi enhetschefen. Projektet finansieras av SDN Biskopsgården och Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Därför har vi även intervjuat projektets kontaktperson vid Länsstyrelsen. Han är också projektledare för deras arbete gällande hedersrelaterat våld. För att få ytterligare ett perspektiv har vi intervjuat personal, en lärare och en fritidsledare, på Ryaskolan som har arbetat med den metodik, i form av ett program, som projektet har tagit fram. Vår avsikt var att även intervju några av pojkarna som ingick i killgruppen och utgjorde en kärngrupp i projektet men vi fick av projektsamordnaren besked om att det inte var möjligt. Vi inser

därmed att vi förlorar ett viktigt perspektiv gällande projektet. Urvalet grundas nu istället på andra personer som varit delaktiga i och berörts av projektet, som ger sin bild av problemområdet och av projektets bakgrund, genomförande och till viss del konsekvenser. Vi hade även tankar om att intervju medlemmar i några av de etniska föreningar som projektet haft kontakt med. Vi bedömde dock att det utifrån våra tidsramar inte fanns någon möjlighet att ta reda på det som vi var intresserade av att veta; flera föreningars syn på projektet och förebyggande arbete gällande hedersproblematik i allmänhet. Vi bedömde också att vi redan hade tillräckligt med material för att kunna genomföra utvärderingen och besvara våra frågeställningar.

6.4 Urvalsgrupp

Projektets samordnare, *Monica Myers*, är socionom med flera påbyggnadsutbildningar. Hon har många års erfarenhet av arbete med barn, ungdomar och familjer inom socialtjänsten men också som projektledare. Monica har också tidigare erfarenhet av arbete i mångkulturella stadsdelar och arbetade i Storstadsprojektet Forum Norr. Senare var hon en av initiativtagarna till projektet Pojkar- blivande män.

Integrationsmentor 1 är utbildad inom socialt arbete och har tidigare arbetat i projekt inom Storstadsnämningen, senast i Forum Norr. Han var en av initiativtagarna och arbetade i projektet Pojkar- blivande män i ca ett och ett halvt år.

Integrationsmentor 2 har också utbildning inom socialt arbete och liksom Integrationsmentor 1 arbetade han i Forum Norr och var med och startade upp projektet Pojkar- blivande män. Han arbetade i projektet i lite drygt ett år.

Enhetschefen för individ- och familjeomsorgens utförarenhet i Biskopsgården, *Marie-Louise Larsson*, är arbetsledare för Monica och har godkänt projektet. SDN Biskopsgården delfinansierar projektet.

Lasse Johansson är utbildad socionom och har många års erfarenhet som kurator på Angeredsgymnasiet. Just nu arbetar han för Länsstyrelsen i Västra Götaland där han är projektledare för deras arbete mot hedersrelaterat våld. Projektet Pojkar- blivande män delfinansieras av Länsstyrelsen och Lasse har varit delaktig i beviljandet av medel till projektet. Då Lasse representerar Länsstyrelsen skriver vi i resultat- och analysdelen om Länsstyrelsen utifrån vår intervju med honom. I resultat- och analysdelen benämner vi honom även som Länsstyrelsens projektledare.

Ryaskolan är en grundskola i Biskopsgården där flertalet elever har invandrarbakgrund. Här intervjuades en *lärare* som var klassföreståndare för den niondeklass där programmet prövades och en *fritidsledare*. De hade lektioner i ämnet Livskunskap tillsammans i den aktuella klassen och arbetade då med de olika övningarna som ingick i programmet i halvklass. Antalet elever var ca 13 och resten av klassen, ungefär lika många, träffade samtidigt Monica och en av integrationsmentorerna och gjorde samma eller liknande övningar med dem. Övningarna pågick i ungefär en timme och skedde mestadels på lektionstid. Klassen bestod totalt av 27 elever och 25 av dem har invandrarbakgrund. Skolan och klassen blev aktuell för programmet genom att Monica var på skolan och presenterade projektet och idén att pröva programmet i klasserna. Den aktuella klassen valdes ut då man gjorde bedömningen att det fanns ett behov där. På så sätt deltog inte eleverna frivilligt. Programmet

pågick under den sista delen av vårterminen år 2005, precis innan eleverna slutade nionde klass.

6.5 Genomförandet av intervjuer

Vi tog kontakt med intervjupersonerna via telefon eller e- post och informerade om vilka vi var, att vi nu skulle skriva vår c- uppsats vars syfte är att utvärdera projektet Pojkar - blivande män och därför undrade om personen i fråga hade möjlighet att träffa oss för en intervju. Vi fick ett positivt gensvar från samtliga tillfrågade och alla intervjuer bokades sedan per telefon. Utifrån undersökningens syfte och frågeställningar utformade vi intervjuguiden med lite olika innehåll beroende på intervjuperson. En del frågor är gemensamma, exempelvis deras syn på förebyggande arbete när det gäller hedersproblematik. Andra frågor handlar om intervjupersonernas yrkesroll och tar sin utgångspunkt i deras olika verksamheter vilket gör att intervjuguiderna skiljer sig åt. Intervjuguiderna redovisas i bilagorna 1-4. Intervjuerna ägde rum på intervjupersonernas arbetsplatser och tog ca en timme vardera. Läraren och fritidsledaren på Ryaskolan intervjuades tillsammans. Detta kändes mest naturligt då de också har arbetat med skolprogrammet tillsammans. En av oss hade det huvudsakliga ansvaret för intervjun och ställde frågorna. Den andre antecknade och täckte ibland upp med följdfrågor. Vi turades om i dessa roller. Samtliga intervjuer bandades och skrevs sedan ut i sin helhet i nära anslutning till intervjutillfället.

6.6 Analysmodell

Hur analysen görs bestäms av studiens syfte och ämne och av hur intervjumaterialet ser ut. Kvale (1997) beskriver hur analysen börjar redan under intervjun. Som intervjuare försökte vi vara tolkande i dialogen med intervjupersonen och genom följdfrågor och återkopplingar sökte vi bekräftelse på om vi förstått dem rätt. Vår tolkning fortsatte när vi sedan skrev ut och läste intervjuerna. Vi strukturerade först intervjumaterialet genom att utgå från våra frågeställningar och försöka besvara dem. Då försökte vi urskilja det som vi bedömde vara mest relevant och eliminerade överflödigt material som exempelvis upprepningar. Detta såg vi som förberedande för själva analysarbetet då det gjorde materialet mer tillgängligt för analys. Att skapa mening genom ad hoc är en blandning av metoder som kan vara beskrivande eller förklarande. Vi har bearbetat materialet genom att framförallt lägga märke till mönster och teman, skapa kontraster och göra jämförelser och försöka se samband mellan dem (Kvale, 1997). Detta har gjort att det känns naturligt att redovisa resultatet och analysen tillsammans vilket vi också tycker gör läsningen mer intressant. Även om det kändes viktigt att försöka urskilja gemensamma mönster i intervjumaterialet var det lika viktigt att också upptäcka olikheter, motsägelser och ambivalenser. Det ger ett större djup till analysen och resultatredovisningen. Vi letade också efter ”nyckelord” och centrala begrepp som hjälpte oss att komma fram till olika teman. Vi har i vår resultat- och analysredovisning utgått från våra frågeställningar och har utifrån projektet urskilt centrala begrepp som; syfte, metod, teori, arbetsgrupp, framtid, upplevelser och lärdomar. Utifrån hedersproblematiken har vi också plockat ut nyckelord som etnicitet, kultur, klass, kön, förtryck och synsätt. Vårt teoretiska perspektiv har hjälpt oss att analysera och tolka materialet. Med hjälp av projektteori har vi försökt analysera den organisatoriska delen i projektet. Intersektionalitetsbegreppet har vi använt oss av för att försöka förstå hur projektet har arbetat med problematiken och visa på alternativa tillvägagångssätt.

6.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

När man inom samhällsvetenskaperna talar om att verifiera, styrka, kunskap brukar man göra det i relation till begreppen validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Kvale (1997) redogör för begreppen med intervjuundersökningar som utgångspunkt och menar att verifiering bör uppmärksammas under hela forskningsprocessen. Det handlar om att öka undersökningens tillförlitlighet.

6.7.1 Validitet

Validitet betyder en slags "giltighet" och validering är en typ av kvalitetskontroll som genomförs under kunskapsproduktionens samtliga stadier. *"Validitet hänför sig till den utsträckning i vilken en metod undersöker vad den är avsedd att undersöka"* (Kvale, 1997: 215). Vi har hela tiden försökt reflektera kring, ifrågasätta och kontrollera vårt arbete, från planering och sedan genomförande av intervjuerna till utskrift, analys och rapportering.

Vid kvalitativa intervjuer finns det alltid en risk att subjektivitet och förförståelse på olika sätt påverkar tolkning av frågor och svar vilket får konsekvenser för undersökningen. Intervjupersonerna kan ha missförstått våra frågor eller tolkat dem på ett annorlunda sätt än vi avsåg. Vi hade detta i åtanke och försökte vara konsekventa och tydliga i dialogen med intervjupersonerna. Vi tror även att det faktum att vi har varit två som har utformat intervjuguiderna, medverkat vid intervjuerna och i analysarbetet har minskat risken för missförstånd och tolkningsfel.

Genom att i metodavsnittet noggrant beskriva hur vi har gått tillväga i vårt arbete med uppsatsen tror vi att validiteten har stärkts.

Ibland har det varit svårt att behålla fokus på det konkreta projektet och deras verksamhet då hedersproblematiken är ett omfattande och komplext problemområde. Då har vi fått påminna oss om vårt syfte, att vi gör en utvärdering av projektet, och haft våra frågeställningar som utgångspunkt.

6.7.2 Reliabilitet

Reliabiliteten handlar om forskningsresultatens konsistens och det är viktigt att fundera kring huruvida tillvägagångssättet ger samma resultat vid olika tillfällen.

Till att börja med är vår studie en utvärdering och hur vi har valt att genomföra den, genom att fokusera på projektets genomförande och process, har på olika sätt också påverkat undersökningen.

Vårt urval av intervjupersoner har givetvis inverkat på materialet och resultatet. Att vi inte har fått ta del av pojknas berättelser ser vi som en brist.

Att prata om hedersproblematik och sin egen del och roll i förebyggande arbete kring detta med främmande människor kan kännas svårt. Hur informanterna upplevde oss som intervjuare och vårt bemötande kan ha varit avgörande för hur mycket och vad de delat med sig av. Våra verbala och kroppsliga reaktioner kan ha påverkat intervjupersonernas svar vilket i sin tur påverkar resultatets tillförlitlighet (Kvale, 1997).

Vår utgångspunkt, genom våra frågor, bestämde givetvis vilka svar vi fick och de versioner av deras berättelser som framkommit har tillkommit under våra samtal. Som intervjuare är vi

därför till viss del med och skapar materialet och därmed också resultatet. Detta menar vi är en viktig insikt.

Genom att spela in intervjuerna på band och sedan skriva ut dem i sin helhet försökte vi så långt som möjligt förhindra att vi skulle gå miste om värdefull information. På så sätt ville vi öka materialets tillförlitlighet.

6.7.3 Generaliserbarhet

En fråga som är viktig att ställa när det gäller intervjuundersökningar är om resultatet är generaliserbart, d.v.s. ”... vad som kommer att hända i andra liknande situationer och med liknande personer” (Kvale, 1997:209). Projektet Pojkar – blivande män är unikt med dess inriktning på pojkar, men vi tror att det går att generalisera kring projektets organisation och struktur samt kring arbete med förebyggande arbete mot hedersrelaterat förtryck.

Det finns olika former av generaliserbarhet och en analytisk generalisering innebär en noggrann bedömning om i vilken mån resultaten från undersökningen kan säga någonting om vad som kommer att hända i en annan situation. Den bygger då på en analys av likheter och skillnader mellan de båda situationerna. Det är vanligen forskaren som argumenterar för generaliseringen men även läsaren/användaren kan utföra den analytiska generaliseringen. Då gäller det att forskaren tillhandahåller tillräckligt med information och belägg (Kvale, 1997). Vi har funderat och resonerat mycket kring om våra sex intervjuer räcker för att kunna utvärdera projektet och besvara våra frågeställningar. Som vi tidigare beskrivit var vår avsikt att även intervjua, åtminstone några, av pojkarna som ingick i projektets killgrupp. Vi anser att deras perspektiv saknas men att vi gjorde vad vi kunde för att möjliggöra deras medverkan. Då det inte var möjligt fokuserade vi istället på materialet från våra övriga intervjuer och en stor mängd annat tillgängligt material gällande projektet. När det gäller huruvida man kan generalisera vårt resultat tror vi att man utifrån vår analys kan det. Vi menar att vi har tillräckligt med material samt belägg utifrån vår teoretiska ansats i analysen. Den generella projektteorin som vi använt oss av kan appliceras på projekt generellt och även om det undersökta projektet är unikt så tror vi att en jämförelse med andra projekt kommer ge liknande resultat. Vi menar därmed att analysen av vårt material bär och ger generaliserbarhet.

Kvale (1997) betonar också att frågan om generaliserbarhet inom samhällsvetenskaperna är relativ och att enligt en humanistisk syn är varje situation unik och varje fenomen har sin egen inre struktur och logik. Detta tycker vi också är viktigt att komma ihåg.

6.8 Etiska överväganden

En intervju är ett samtal med en struktur och ett syfte och i forskningsintervjun är det forskaren som definierar och kontrollerar situationen. I den professionella forskningsintervjun råder därmed oftast en obalans i maktstrukturen. Genom att ta hänsyn till en del etiska aspekter kan en bättre balans uppnås. De etiska övervägandena måste på olika sätt tas i beaktande genom hela undersökningen. Humanistik-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har utarbetat forskningsetiska principer och för att skydda den enskilda individen brukar man tala om fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär huvudsakligen att intervjupersonerna informeras om undersökningens syfte. Samtyckeskravet betyder att intervjupersonerna deltar frivilligt och har rätt att dra sig ur när som helst. Konfidentialiteten innebär att personliga data som identifierar intervjupersonerna inte får röjas. Nyttjandekravet

medför att de uppgifter som samlats in om enskilda personer enbart får användas för forskningsändamål (Kvale, 1997).

Vid vår första kontakt med intervjupersonerna var vi noga med att presentera oss och berätta att vårt huvudsakliga syfte undersökningen är att utvärdera projektet Pojkar – blivande män (informationskravet). När vi sedan träffades för intervju informerade vi om att de har rätt att själva bestämma om, hur länge och på vilka villkor de deltar (samtyckeskravet). Det kan dock finnas en risk att intervjupersonerna har känt sig manade att delta eftersom det inte hade blivit någon utvärdering om de inte hade ställt upp. Eftersom två av projektpersonalen fortfarande arbetar under den enhetschef som varit med och delfinansierat projektet kan det även finnas en risk att de blivit uppmanade att delta. Vi har dock inte fått någon uppfattning om att så är fallet. Vidare berättade vi att deras uppgifter kommer att förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (konfidentialitetskravet) och att uppgifterna bara kommer att användas för forskningsändamål, vår uppsats (nyttjandekravet). Eftersom det handlar om en utvärdering av ett specifikt projekt kan vi dock inte garantera att våra intervjupersoner är helt anonyma. Projektpersonalen består av en liten grupp personer och de har förekommit och förekommer i broschyrer och olika medier. Det gör det möjligt att identifiera vilka de är. Vi diskuterade detta med dem och upplevde att de var fullt medvetna om det. Dock har detta endast diskuterats med de personer som vi intervjuat och vi har således ingen uppfattning om hur de övriga som ingått i personalgruppen ställer sig till detta. Vi vet inte heller hur de ser på vår utvärdering och att de omnämns i den. Vi har inte heller fokuserat på dessa personer i uppsatsen. Alla intervjupersoner tillfrågades hur de ställde sig till att deras namn finns med i uppsatsen och enligt överenskommelse, samt för att tillmötesgå deras önskemål och så långt det går säkerställa konfidentialiteten, kallar vi en del av dem vid namn och en del endast med yrkestitel och/eller nummer. I vår resultat- och analysdel benämner vi dock ingen vid namn. Vi försäkrade oss också om att intervjupersonerna godkände att intervjuernas spelades in på band.

Mycket av projektets arbete har kretsat kring en specifik killgrupp vars medlemmar vi inte har kunnat intervjua. Om de här killarna läser vår uppsats kan de uppleva att de står i fokus. Vi menar dock att de inte gör det som individuella personer eftersom vi endast utgår från gruppen som ett arbetsredskap inom ramen för projektet. Däremot, utifrån att projektets killgrupp bestod av en liten grupp pojkar och har förekommit en del i media, finns det risk att de blir identifierade och därmed inte anonyma. Dock kommer inte någon enskild pojke kunna identifieras utifrån sina personliga tankar och åsikter eftersom vi inte redovisar dem. Övriga personer som projektet kommit i kontakt med bedömer vi inte kommer att kunna kännas igen.

När vi tilldelades uppdraget att utvärdera projektet ville vi få klargjort uppdragsgivarens förväntningar på utvärderingen. Som vi uppfattade det hade varken projektsamordnaren eller enhetschefen särskilda förväntningar eller önskemål om hur utvärderingen och vårt arbete skulle genomföras. Vi kommer inte att tilldelas några pengar för vårt arbete och är därför inte påverkade i någon riktning till fördel för uppdragsgivaren.

Efter att ha redogjort för uppsatsens förutsättningar, teori och metod går vi nu vidare med att presentera dess resultat och analys.

7. RESULTAT OCH ANALYS

Vi kommer nu att presentera vårt empiriska material och med hjälp av vårt teoretiska perspektiv samtidigt analysera materialet. Resultatet och analysen redovisas således tillsammans. Det empiriska materialet utgörs av våra intervjuer men också av projektets eget skriftliga material, i form av olika dokument, som vi har tagit del av. Genom att utgå från våra frågeställningar som utgör rubriker presenterar och analyserar vi det vi finner mest relevant. Vi har valt att framförallt presentera resultatet genom att i löpande text beskriva olika dokumenttexter och hur våra informanter har besvarat våra frågor men vi använder även en del citat.

- Vad är syftet med projektet?

Anledningen till att projektet startade var, enligt projektansökan år 2003, att de som kom att utgöra projektpersonalen och som tidigare arbetade i ”Storstadsprojektet Forum Norr”, hade uppmärksammat ett behov och utifrån det fick en idé om att arbeta förebyggande med hedersrelaterade frågor, riktat mot pojkar. De hade mött ett flertal familjer som lever i patriarkala familjesystem/släktsystem med hedersrelaterat förtryck och menade att det i dessa familjer är vanligt att pojkarna blir nästa generations bärare av det patriarkala tänkandet. Genom att ta del av projektets olika dokument har vi uppfattat att projektpersonalen såg de här pojkarna som utsatta, både i stadsdelen och i hederskulturen, och att något behövde göras för dem. I projektansökan, bilaga 1 från 2003, beskrivs hur pojkarna ansvarar för sina systrars och ibland även mödrars heder. Pojkarna splittras också mellan olika värderingsgrunder och tvingas leva ett liv i skolan/på gatan och ett annat liv hemma. De har själva små möjligheter att välja vem de ska gifta sig med. Projektansökan som skrevs i oktober 2003 gällde tre år, 2004-2007, då verksamhet beräknades behöva den tiden för att uppnå förväntat resultat eftersom det handlar om ett långsiktigt arbete (projektansökan 2003). Länsstyrelsen hade fått pengar från regeringen för att arbeta mot hedersrelaterat förtryck, och projektpersonalen vände sig till dem för finansiering av projektet. Länsstyrelsen tyckte att det var ett intressant projekt då det vände sig till pojkar och därför beviljades projektet pengar. Länsstyrelsen bedömning löd: ”Biskopsgårdens projekt är både angeläget, målinriktat och förebyggande vad gäller att långsiktigt kunna motverka hedersrelaterat förtryck. Projektet är inriktat på att särskilt påverka pojkars och fädernas attityder och värderingar på ett metodiskt sätt. Därmed utgör projektet en form av ”modellverksamhet” inom området förebyggande arbete mot hedersrelaterat förtryck” (Länsstyrelsens skriftliga beslut, 2003-12-16).

Att regeringen satsar pengar på den här problematiken ser vi som ett tecken på att det är ett erkänt socialt problem i det svenska samhället. Ett socialt problem kan definieras som en slags begränsning i människors liv (Swedner, 1996). Vi menar att hederskulturen på flera sätt kan vara begränsande för både flickor och pojkar. Man kan arbeta med sociala problem på olika sätt, och när det gäller hedersproblematiken menar vi att förebyggande arbete kan fylla en viktig funktion. Man kan dock fråga sig vem eller vilka som ska definiera vad som är ett socialt problem. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv menar vi att sociala samhälleliga processer har gjort att hedersproblematiken ses som ett existerande socialt problem. Detta innebär att hederskulturen, av det svenska majoritetssamhället, betraktas som avvikande från det som är socialt accepterat och normalt (Bergmark, Oscarsson, 2000). Då hedersförtrycket kan ses som en del av vårt nya mångkulturella samhälle har hedersproblematiken blivit ett socialt problem som inte alltid har existerat i vårt samhälle. Detta kan vara en förklaring till varför det är så svårt att förstå och hantera. Vanligen diskuteras hedersproblematiken endast utifrån ett etniskt/kulturellt perspektiv som inte inkluderar majoritetssamhället vilket gör att

svenska mäns förtryck mot kvinnor kommer i skymundan. Reyes och Molina ifrågasätter etnicitetsperspektivet i detta sammanhang och menar att det leder till en etnisk diskriminering och samtidigt bidrar till att man förstärker en positiv svensk identitet (de los Reyes/Molina, 2002). Ett projekt som Pojkar – blivande män som säger sig arbeta förebyggande mot det hedersrelaterade förtrycket kan därmed ses som en verksamhet som bara arbetar med en minoritet i det svenska samhället som delvis ska anpassas till det bättre fungerande majoritetssamhället.

Nedan redogör vi för projektets skriftliga syften för att sedan diskutera dem i förhållande till vad intervjupersonerna svarade när de fick beskriva syftet med verksamheten.

Enligt projektredovisningen 2004, är syftet med verksamheten:

- att arbeta fram metoder för att förebygga hedersrelaterat förtryck.
- att öka och få ny förståelse kring de mänskliga rättigheterna.
- att hjälpa till och stärka/hitta en bra mansroll i livet.
- att ge stöd, råd och hjälp i att hitta fram i kulturellt betingade konflikter och därigenom öka balansen mellan olika värderingsgrunder.

Projektpersonalen talar om syftet utifrån olika perspektiv, därför framhåller de också olika saker. Samtliga talar om inriktningen mot att arbeta gentemot pojkar och speciellt projektsamordnaren betonar betydelsen av arbetet med killgruppen. Hon anser att det var där som mycket av arbetet kring jämlikhetsfrågan, att stärka en bra mansroll och ge alternativa förebilder än t.ex. en patriarkalisk pappa ägde rum. Hon pratar också om att, genom arbetet med killgruppen, förebygga kulturkrockar. Både projektsamordnaren och integrationsmentor 2 talar om att de mänskliga rättigheterna genomsyrar projektets arbete, och om vikten av att starta upp en dialog utifrån dem. Projektpersonalen menar att anledningen till att man valde att arbeta gentemot pojkar är att de, liksom flickorna, är offer i hederstänkandet. Integrationsmentor 1 säger:

”Syftet med det var att vi ska försöka göra någonting åt just det här hållet, att jobba förebyggande och att nå dem som vi ansåg var mest intressanta, inte så att man inte tycker att tjejerna är intressanta, de är båda offer och det finns mycket att hämta där och allt det andra. Men vilka är det som utför allt det här? Det är pojkar och deras fäder. Det vill säga den manliga populationen av det systemet så vi tänkte att vi på det sättet skulle försöka och påverka, åtminstone försöka förstå vad det är som pågår där.”

Vi upplever att projektsamordnaren mer specifikt talar utifrån projektets skriftliga syften t.ex. att arbetet i killgruppen bl.a. innebar att förebygga kulturkrockar, medan integrationsmentorerna pratar mer allmänt kring att förebygga hedersrelaterad problematik, med inriktat på pojkar. Anledningen till detta tror vi är att de har haft olika roller och att projektsamordnaren fortfarande arbetar i projektet medan integrationsmentorerna slutade för drygt ett år sedan. När vi frågar projektsamordnaren om syftet med projektet säger hon:

”Det är så att säga beskrivet i en broschyr som ni har fått. Och så är det naturligtvis, dels har vi varit måna om killgruppen bland annat att blanda olika nationaliteter, hemland eller föräldrahemland. För det finns en hackordning även bland invandrare. Och försöka bryta det, så att de kommer att mötas

jämbördigt. Och sedan var det ju det här att genusfrågan då, jämlikhetsfrågan, alltså hur ser man på flickor, och hur man själv tänker sig att det ska bli när de blir giftasmogna och så va.”

Länsstyrelsens förväntningar på projektet var att det skulle genomföras och bli lyckat och att det ska leda till en metodik som är användbar för många andra. Även enhetschefen menar att syftet är att hitta metoder för att arbeta attitydförändrande med hedersproblematiken, inte bara för Biskopsgården utan generellt. Hon vill att materialet och kunskaperna ska förankras i ett vidare perspektiv. Hon ser det också som positivt att socialtjänsten inte bara arbetar utifrån ett individuellt perspektiv utan också, genom projektet, på en strukturell nivå. Enhetschefen säger:

”Jag är ju mer intresserad av att det här materialet och de kunskaperna som ändå Monica tillsammans med sina kolleger har tagit in, att det är något som ska kunna förankras i ett vidare perspektiv. Det är ju inte något som är riktat till Biskopsgården. Utan det är ju mer att jobba i en stadsdel där man har lite framförhållning och tänker, alltså att det är tillåtet att komma med lite nya idéer, att jobba på ett, alltså socialtjänsten får vara med i ett mera strukturellt arbete inte bara ett individuellt.”

Vi har funderat på vilka olika sätt det finns att närma sig hedersproblematiken och hur projektet avsett att arbeta med den. Vi saknar tydliga definitioner och förklaringar av begrepp som exempelvis hedersrelaterat förtryck, bra mansroll och kulturellt betingade konflikter i projektets skriftliga material. I efterhand kan vi se att vi borde ha frågat intervjupersonerna, och särskilt projektpersonalen om detta vilket hade gett oss en klarare bild av deras utgångspunkt och perspektiv. Är Pojkar – blivande män ett projekt som arbetar för att förhindra mäns förtryck mot kvinnor, eller är det ett projekt som vill förhindra utländska mäns förtryck mot kvinnor? Vi menar att våld mot kvinnor inte kan ses som en isolerad företeelse som sker endast bland invandrargrupper utan att problemet även finns bland ”svenskar.” Ska hedersproblematiken tolkas som ett etniskt och kulturellt ”invandrarproblem” eller som ett samhällsproblem? Det kan vara svårt att se ett existerande förtryck nära en själv, det är något vi tror pågår i andra delar av världen eller åtminstone i en annan tid. Detta kan kopplas till en generell ovilja att diskutera mäns förtryck av kvinnor här i Sverige såvida det inte handlar om invandrarmannen som förtrycker sin hustru. På så sätt särskiljs det så kallade hedersrelaterade förtrycket/våldet mot kvinnor från förtryck och våld mot kvinnor generellt (Thomsson, 2002). I det här sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att situationen för svenska kvinnor idag, när det gäller fri- och rättigheter, är ett resultat av en lång och målmedveten kamp. Det är t.ex. inte särskilt länge sedan som kvinnor i Sverige inte hade rösträtt (www.elektra.nu).

Vi upplever att projektpersonalen har sökt och närmat sig sin målgrupp utifrån att de tillhör kulturer med patriarkala maktstrukturer. De säger:

”Hemma i deras hem så är det pappan som bestämmer i hög utsträckning. Som mamman ofta i och för sig förmedlar. Men vad de tycker är mindre intressant. Så bara det är en bjärt kontrast mellan det svenska samhället och hemmet.”
(projektsamordnaren)

”Tanken också med att jobba mycket med pojkar som jag ser det är att de blir arvtagare av det patriarkaliska systemet. Och de själva ska bli pappor till eventuella döttrar. Så det är en grupp som är högintressant att ta tag och arbeta med för att få en förändring.” (projektsamordnaren)

”Alltså den här problematiken, det är något som man får med sig i ryggmärgen från det man föds. Olika roller för flickor och pojkar, och ju tidigare man kommer in i systemet och försöker jobba förebyggande desto bättre effekt blir det.” (integrationsmentor 1)

Projektpersonalen berättar att de utgått från de mänskliga rättigheterna och därmed menar vi att målgruppen hade kunnat utökas till att inbegripa betydligt fler. Gruppverksamheten hade t.ex. även kunnat rikta sig till flickor och vuxna, oavsett kulturell bakgrund. Frågan är dock om det hade gjort det svårare att få projektet finansierat eftersom det hade inneburit en mer generell inriktning. Enligt projektansökan 2003 ville arbetsgruppen på sikt utveckla verksamheten till att även inkludera flickgrupper. Detta kan vi dock konstatera inte har skett. Att verksamheten har uppkommit i en invandrartät och segregerad stadsdel som Biskopsgården ser vi som att problematiken också kan relateras till klass. Precis som Ylva Brune (2002) beskriver, menar vi att invandrarfamiljer som lever med hederskulturen inte jämförs med dysfunktionella svenska familjer utan med ideala, fungerande svenska familjer. Både projektsamordnaren och enhetschefen betonar att många familjer som bor i Biskopsgården är socialt utsatta, svenska som invandrade. Det är också den bilden av typiskt svenska familjer som invandrare, enligt dem, har här och vill skydda sina barn ifrån. Vi tror att segregerade områden som t.ex. Biskopsgården leder till att ”svenskar” och ”invandrare” får felaktiga föreställningar om varandra. Genom att endast arbeta i dessa områden och på så sätt särskilja deras problematik från det övriga samhällets riskerar man att underbygga dessa föreställningar och vi tycker att man borde arbeta i ett vidare perspektiv. Enligt Elektra hade utvecklingen av hederskulturen förmodligen avstannat om Sverige hade lyckats integrera invandrare i samhället på ett bättre sätt (www.elektra.nu).

Ett av projektets syften är att förebygga kulturkrockar men vi anser att man har missat att engagera svenskar i målgruppen som hade kunnat bidra till en bättre balans när det gäller föreställningar om varandra. Mediernas framställningar avslöjar ofta det som ibland kallas kulturell rasism där kultur presenteras som ett statistiskt mönster inom nationella eller etniska gränser. Kulturen blir ett arv, ett bagage som människan bär med sig. På så sätt kopplas ”invandraren” ihop med sin moraliskt fördärvade kulturella identitet som blir en (hot)bild av det (kulturellt annorlunda) Andra. ”Kultur” används som förklaringsmodell men det finns en parallell diskurs som framhåller det sociala utanförskapet som kan sägas vara vanligt i en stadsdel som Biskopsgården. Om ett allmänt könsförtryck förklaras med ekonomiska och sociala svårigheter försvinner dock fokus på de patriarkala uttryck som finns i det ”moderna” västerländska samhället. Om vi endast fokuserar på klass riskerar vi att förlora betydelse av kön och etnicitet i analysen (Bredström, 2002). Således gäller det att beakta olika aspekter när det gäller att förklara och förstå hedersförtrycket.

- Hur arbetar man för att uppnå syftet?

Enligt projektansökan från 2003 skulle det första året ägnas åt att utforma ett program för skolelever, att skaffa information och kunskap och skapa kontakter med professioner med

likartade mål samt aktivera och engagera de etniska föreningarna. Parallellt skulle också det redan påbörjade arbetet med grupper ske. Under det andra året var planerna att utföra programmen tillsammans med skolor och etniska föreningar. Under tredje året planerades att tyngdpunkten skulle ligga på utvärdering och förankring av fortsatt verksamhet med denna problematik.

Projektpersonalen berättar att den första tiden i projektet ägnades åt att samla in information, läsa litteratur och utbyta kunskap med varandra. Arbetsgruppen såg det som viktigt att arbeta fram en gemensam värdegrund. Detta gjorde man genom t.ex. gruppdynamiska övningar. Vi tror att det faktum att gruppen kände varandra och hade arbetat tillsammans tidigare kan ha underlättat och varit positivt för uppstarten. Gruppen gjorde även en studieresa till Turkiet med syfte att skapa kontakter och kunskapsutbyte. Denna menar projektsamordnaren gav mycket värdefull information. Enligt Holmberg och Naesséns (1995) tankar om projekt lönar det sig med ordentlig planering för att projektet inte ska få en felaktig inriktning. Vår uppfattning är att arbetsgruppen noga planerade vad de skulle arbeta med och hur det skulle göras, vilket överensstämmer med projektteorins förutsättningar för att skapa ett lyckat projekt. Ofta görs detta av projektledaren, men vi upplever att det gjordes gemensamt i arbetsgruppen (Holmberg/Naessén, 1995).

Metoder för att uppnå projektets syften är enligt projektredovisningen 2004 följande:

- att arbeta med riktade barn- och ungdomsgrupper för att skapa relationer och därigenom kunna ge förebilder i kombination med fritidsaktiviteter
- att arbeta fram ett program som vänder sig till skolelever och genomföra det tillsammans med skolpersonal
- att arbeta med föräldrar genom de etniska föreningarna.

En av metoderna för att uppnå projektets syfte var att nå och hitta samarbetsformer kring hedersproblematiken genom olika kulturella och etniska föreningar i Biskopsgården. Genom det tidigare projektet Forum Norr hade redan en viss kontakt med föreningar skapats. Av projektredovisningen från 2004 framgår att samarbetet med de etniska föreningarna är en tidskrävande process för att få ett förtroende och hitta gemensamma mål. Under projektets gång har vissa föreningar tillkommit medan andra har fallit ifrån. Föreningarna har olika förutsättningar och samarbetet har sett olika ut. Det har framförallt handlat om gemensamma möten med föreningar men också med varje förening för sig samt föreläsningar. Avsikten var att föreningarna själva ska ha dessa frågeställningar på sin agenda. Vi utläser att det har varit svårt att få männen/fäderna engagerade i dessa frågor. Heder är en känslig fråga hos många av dem. Samtidigt finns det andra frågor, exempelvis integration, arbete och utbildning, som anses viktigare. Därför ville arbetsgruppen intervjua några av dem för att ge dem möjlighet att utan gruppträck reflektera över hedersrelaterade frågor och att bidra till kunskap inför det fortsatta arbetet. Arbetet med intervjuerna pågår fortfarande och vi har inte fått möjlighet att ta del av detta material. Projektet har upplevt att det ofta är kvinnorna som är mest aktiva i frågan. Integrationsmentor 2 berättar att han hade huvudansvaret för kontakten med föreningarna. En av visionerna var att tillsammans med föreningarna skapa en multietnisk grupp bestående av ungdomar, både flickor och pojkar, och utifrån dem arbeta med frågan. Integrationsmentor 2 beskriver att arbetsgruppen visste att det skulle bli svårt att få till stånd ett samarbete med föreningarna, men att de ändå var väldigt optimistiska:

”Och vi visste från början att, jag är själv en föreningsmänniska, jag visste det är svårt. Särskilt när det gäller den här problematiken för det är en jättekänslig fråga.”

”(...) så just därför vi måste jobba sakta med den här frågan och hitta ett sätt att samtala med föreningar som de accepterar.”

”Och det här kommer att bli jätte, en jättelyckad grej, för det är ingen som förut har lyckats engagera föreningar på det här sättet i en så pass känslig fråga för dem.”

Han berättar vidare att de tyvärr inte lyckades med den här biten och det bildades aldrig någon multietnisk grupp. Projektets mål gällande gruppverksamhet kom istället att enbart riktas mot en redan etablerad killgrupp. Att projektet stött på svårigheter utifrån sin målgrupp är inget ovanligt. Att arbetet enbart riktades mot killgruppen behöver inte innebära något negativt för projektet även om vi menar att det gör det svårare att uppnå några av projektets syften (Sahlin, 1996). Arbetet med killgruppen hade redan påbörjats i det tidigare projektet Forum Norr och med ett annat syfte. Gruppen fortsatte nu med en annan inriktning i Pojkar – blivande män. Projektsamordnaren beskriver arbetet med gruppen som lyckosamt och att pojkarna utvecklades positivt genom att de själva tog ansvar för gruppens överlevnad. Gruppen bestod av en kärngrupp på fem pojkar i åldrarna 12 – 15 år och var blandad utifrån nationalitet eller föräldrahemland vilket enligt projektsamordnaren syftade till att bryta den hackordning som kan finnas bland invandrare. Hon menar att det möjliggjorde för pojkarna att mötas på ett mer jämbördigt sätt och vi tolkar det som att det ingick i arbetet att försöka förebygga kulturkrockar. Det fanns inga pojkar som ursprungligen kommer från Sverige med i gruppen. De som främst arbetade med killgruppen var projektsamordnaren och integrationsmentor 1. Syftet med det var att visa att en kvinna och en man med olika nationalitet kan samarbeta, där kvinnan hade det huvudsakliga ansvaret. Detta utgjorde enligt projektsamordnaren ett bra exempel för modellinläring då projektpersonalens uppfattning är att det i hög utsträckning är pappan som bestämmer i de här pojkarnas familjer. Projektsamordnaren säger:

”Med den här killgruppen utvecklades det en metod som bygger väldigt mycket på gruppdynamiska övningar med annat innehåll.”

Enligt projektredovisningen från 2004 träffades gruppen en gång i veckan och den viktigaste insatsen handlade om samtal mellan pojkarna och personalen. Innehållet i övningarna fick personalen skapa själva då det inte fanns färdigt material med fokus på hedersfrågor. Vanliga teman var integration, typiskt ”svenskt”/icke ”svenskt”, självständighet, barnuppfostran samt manligt och kvinnligt. Exempel på övningar som användes är fyrahörnsövningar, dilemmaberättelser, ryktesövningar och en så kallad blädderblocksövning. Positiv förhandlingsteknik och konflikthantering fanns som en naturlig del i samspelet mellan deltagarna och personalen. Dock framgår det inte på vilket sätt men vi kopplar det bl.a. till att man vid olika förändringar eller inför stora beslut i gruppen genomförde slutna röstningar på ett demokratiskt sätt. Pojkarna hade på så sätt möjlighet att själva påverka gruppens utformning och innehåll. Allt arbete i gruppen kombinerades med olika fritidsaktiviteter som t.ex. bio, biljard och go-kart. Deltagandet i gruppen var frivilligt men eftersom pojkarna var minderåriga var kontakt med och information till föräldrarna nödvändigt. Då arbetet med killgruppen gav ett stort massmedialt intresse fick pojkarna träna inför framträdanden och intervjuer. Deras föräldrar var stolta över dem och reagerade positivt på uppmärksamheten (projektredovisning, 2004).

Enligt projektsamordnaren fungerade killgruppen som en referensgrupp för framtagning av ett metodprogram som riktar sig till skolelever. Detta program "Vi tillsammans eller var och en för sig" har använts på Ryaskolan och till viss del på Svartedalskolan. I projektredovisningen från 2004 framgår att målgruppen för programmet är elever mellan 13 och 18 år och att avsikten är att det ska användas med ledare under lektionstid i skolan vid exempelvis sex- och samlevnadsundervisning. Programmet omfattar fem tvåtimmars- pass. Varje träff inleds med en rörlig gruppdynamisk övning och övergår sedan till en diskussion om olika frågor. Exempelvis; Är det under uppväxten skillnad på vad bröder och systrar får göra, i och utanför hemmet? Är det viktigt vem man gifter sig med- för dig, för din familj? Träffarna avslutas sedan med en tillitsövning eller en samarbetsövning. I samband med att projektets samordnare var på Ryaskolan och presenterade projektet och idén att pröva programmet bland eleverna gjordes, enligt skolpersonalen, en bedömning att det fanns ett behov i särskilt en av klasserna, bl.a. utifrån både flickors och pojkars inställning och attityder till varandra. Projektsamordnaren berättar att genomförandet av programmet fungerade bra och även om hon vet att det är svårt att se om det har lett till någonting, så upplevde hon att ungdomarna fick chans att reflektera över sina egna och andras tyckanden, vilket också var syftet. Hon betonar vikten av att få ungdomarna att tänka till och säger:

"Att förändra något måste börja med att man tänker någonting."

Hon berättar vidare om en utvärdering av programmet som genomfördes på Ryaskolan:

"Sedan har vi då varit i Ryaskolan och gjort det här programmet. Och där hade vi en enkät som vi delade ut sen på slutet, som vi fick väldigt positiv respons på."

Vi har tagit del av detta enkätmaterial som tyder på att de flesta ungdomar har uppskattat de olika övningarna. Materialet bygger dock enbart på svaren från 12 elever, med ett stort bortfall på vissa frågor. Sammanställningen av enkätmaterial redovisas i bilaga 5.

Skolpersonalen beskriver att metoden i programmet inte var något nytt sätt för dem att arbeta. De arbetar med liknande övningar i ämnet Livskunskap. Läraren säger:

"Sedan var ju inte övningarna så annorlunda mot vad vi har på Livskunskap, utan vi gör ju sådana saker jämt. Men det var en och annan ny som de inte hade gjort och, men de tycker att det är ju trevligt att göra."

Deras upplevelse av arbetet med programmet är bra, men de menar att upplägget inte var anpassat utifrån skolans struktur och att det kan ha påverkat genomförandet. Klassen delades in i två grupper med ca 13 elever i varje, varav den ena gruppen medverkade i programmet som leddes av projektsamordnaren och en av integrationsmentorerna. Den andra halvan av klassen gjorde liknande övningar i ämnet Livskunskap tillsammans med fritidsledaren och läraren. Den ordinarie lektionstiden för Livskunskap är 40 minuter, medan varje pass enligt programmet skall vara 90 minuter. Skolpersonalen berättar att de i möjligaste mån försökte ta hänsyn till detta, men vid något tillfälle genomfördes programmet med den grupp som leddes av projektpersonalen utanför skoltid vilket skapade en viss irritation. De påpekar att ungdomar inte tycker om att känna sig orättvist behandlade eller utpekade. Vi uppfattar att skolpersonalen efterfrågar större flexibilitet, bättre framförhållning och mer information kring övningarnas syfte och genomförande. Även om de haft en dialog kring genomförandet med

projektpersonalen verkar det som att de har önskat att få en större inblick i deras arbete med eleverna. Vår uppfattning är att den inblicken inte stämmer överens med arbetets intention, och tror att detta kan grunda sig i bristande kommunikation mellan projekt- och skolpersonal som kan bero på deras olika perspektiv och positioner. Det är, enligt Levin (1996), inte ovanligt att kunskaper som utarbetats i ett projekt hindras att implementeras i en ordinarie verksamhet genom olika försvarsstrategier. Man kan t.ex. trivialisera ett projekts arbete vilket vi får en uppfattning om att skolpersonalen i viss mån gör. Vi upplever inte att de är vidare positiva när det gäller projektets arbete med eleverna vilket motsägs av projektets samordnare och utvärderingen i klassen. En förklaring till detta motstånd kan vara en sorts önskan att vara mer delaktig i arbetet, då vi uppfattar att de anser sig ha mycket kunskap som inte har tagits tillvara.

Projektsamordnaren berättar att arbetsgruppen i olika konstellationer har hållit föreläsningar för olika grupper, exempelvis skolklasser, socialtjänsten och bland föreningar. Föreläsningarna har bl.a. handlat om de mänskliga rättigheterna och om hur man talar med barn.

- **Roller och arbetsfördelning i projektet**

Arbetsgruppen bestod till en början av två kvinnor och två män med olika kompetenser, religion och kulturell bakgrund. Samtliga respondenter i arbetsgruppen upplevde att arbetet fördelades efter intresse och önskemål. Utifrån projektteorin har arbetsgruppens sammansättning varit bra (Holmberg/Naessén, 1995). Projektsamordnaren bekräftar detta genom att beskriva hur deras olika kunskaper kompletterade varandra väl i arbetet. Projektsamordnaren arbetade heltid medan de övriga tre arbetade ca 20 % i projektet. De arbetade samtidigt i en annat nystartat projekt som numera är en ordinarie verksamhet.

Under 2004 och 2005 hade projektet stora personalförändringar. I slutet av det första året och början av år två slutade de tre integrationsmentorerna i projektet vilket medförde stora konsekvenser. En av dem flyttade till annan ort och de två andra, de som vi intervjuat, valde att endast arbeta i den andra verksamheten där de därmed fick möjlighet att arbeta heltid. De beskriver båda hur svårt det var att kombinera de båda projekten, särskilt när verksamheterna efter hand växte och blev allt större.

Samtidigt som arbetsgruppens struktur på många sätt har varit en stor fördel i arbetet har den också gjort verksamheten sårbar eftersom den var så specialinriktad, både som en grupp men även individuellt. Det är inte ovanligt med bemanningsförändringar i ett längre projekt vilket gör att det efter en tid är viktigt att se över rollfördelningarna i gruppen (Holmberg/Naessén, 1995). Vi bedömer det som anmärkningsvärt och olyckligt att tre av fyra i den ordinarie arbetsgruppen försvinner under så kort tid och upplever att projektet inte var rustat för denna typ av personal- och kompetensbortfall. Under våren 2004 gjordes en utvärdering i arbetsgruppen som vi har tagit del av. Där framkommer att de två projekt som majoriteten av gruppen arbetade i kolliderar, på Pojkar – blivande mäns bekostnad. Det fanns önskemål om fler tillgängliga arbetstimmar i projektet. För den som inte arbetar heltid i projektet poängterar projektteorin vikten av att veta hur mycket tid som ska läggas i respektive verksamhet och att detta också efterföljs. Det är vanligt att tro sig hinna med mer än vad man gör, vilket också integrationsmentorerna beskriver (Holmberg/Naessén, 1995). Till en början reagerade vi på det stora personalbortfallet och funderade kring orsakerna till detta. Efterhand har vi dock förstått hur svårt det har varit för integrationsmentorerna att ”sitta på två stolar” samtidigt och att det fick konsekvenser för projektet. Vi tycker inte det är konstigt att de valde att gå över i

den verksamhet där de erbjöds heltid. De berättar samtidigt hur svårt det var att välja och att lämna projektet, som de båda varit med att skapa. Integrationsmentor 2 säger:

”Det var en jättesvår balansgång, det var jättesvårt att lämna projektet, projektet som jag själv har skapat också. Men man var tvungen att fatta ett beslut, även om det gör ont ibland.”

Projektsamordnaren beskriver hur arbetstempot i projektet sjönk och att mål och visioner nu blev svåra att genomföra. Det blir tydligt att det försvann kompetens och kunskaper som projektet var beroende av. Hon säger:

”Man kan väl säga att kontakten med föreningslivet avtog. Det var integrationsmentor 2 som hade ansvaret för det och i och med att han försvann så fick vi börja om från scratch i väldigt hög utsträckning.”

”Jag kan ju känna så här att jag är väldigt drivande och har drivit mycket. Jag har försökt göra någonting av alla kunskaper jag har fått. Men man kan inte alltid vara drivande. Man orkar inte det. Man måste själv ha input för att kunna vara drivande. Och där kände jag att jag var väldigt trött. Väldigt trött en period.”

Även enhetschefen talar om detta:

”Och sen att det har blivit en sån personalomsättning i det. Det har ju också varit ett problem. Det blir ju lite grann en fråga om att orka vara, och där har väl egentligen varit en av mina viktigaste roller, att få personalen att orka komma med idéer och hur kan man nu gå vidare.”

Enhetschefen beskriver vidare vikten av eldsjälarna i ett sådant här projekt. Brännberg (1996) framhåller att utvärderingar och projektbeskrivningar ofta betonar betydelsen av eldsjälarna och att de ofta får symbolisera och personifiera projektet. När projektet förekommit i media har vi uppmärksammat att det är projektsamordnaren som för projektets talan och vi uppfattar att hon är en eldsjäl i projektet. Utifrån Brännbergs definitioner skulle vi dock snarare vilja kalla henne projektmakare eftersom hon bl.a. har haft förmågan att starta upp projektet. Vi har även uppfattat de båda integrationsmentorerna som vi har intervjuat som eldsjälarna i projektet utifrån deras engagemang.

Både projektsamordnaren och enhetschefen beskriver hur svårt det var att hitta ny lämplig personal. Dels utifrån önskemålet om att rekrytera en man med annan kulturell bakgrund, dels utifrån ekonomiska aspekter. Projektet hade inte ekonomiska förutsättningar för att anställa mer personal vilket vi ställer oss frågande till eftersom det måste ha funnits en budget för anställningar utifrån de tre integrationsmentorerna som slutade. Vi har ingen ingående kännedom om projektets budget men vi har ändå uppfattat att projektet beviljades så pass mycket pengar under sitt andra verksamhetsår att det borde ha funnits möjlighet att finansiera ytterligare anställningar. Den totala kostnaden för de tre åren beräknades uppgå till 4 674 500 kr med en budget på 1 626 500 kr för det första året, 1 564 000 kr för år 2 och 1 484 000 kr för tredje och sista året (projektansökan, bilaga 1, 2003). Det framgår inte av projektets skriftliga dokument hur mycket pengar det totalt beviljades under det första året men vi vet att

det var betydligt mindre än den beräknade budgeten. Däremot vet vi att projektet beviljades 1 400 000 kr under sitt andra verksamhetsår och därmed hade betydligt mer pengar att röra sig med. Projektet kommer att beviljas pengar för år 2006 men hur mycket är ännu oklart. Under 2005 anställdes två personer på heltid, varav en i form av arbetspraktik. Båda stannade bara en kort period i projektet och projektsamordnaren tror att en anledning kan ha varit att de inte var med från projektets början och därför hade svårt att komma in i arbetet. Vi upplever det motsägelsefullt att först förklara att det inte finns några pengar och sedan ändå anställa två personer på heltid, även om arbetspraktiken inte bekostades helt av projektets medel. Samtidigt är det svårt för oss att uttala oss kring den ekonomiska delen i projektet då vi inte har fördjupat oss i dess budget.

- **Vilken teoretisk referensram arbetar projektet efter?**

Enligt ett föreläsningmaterial där projektets teoretiska perspektiv beskrivs har man utgått från tre teoretiska perspektiv kring förändringsarbete, psykodynamiskt, psykosocialt och copingteori. Ur ett psykodynamiskt perspektiv menar arbetsgruppen att det handlar om att medvetandegöra ett icke önskvärt kulturellt beteende och utifrån det skapa insikt som kan bidra till reflektion och förändring av beteenden. I psykosocialt förändringsarbete är viljan till en förändring beroende av mognad, press utifrån, medvetenhet om de egna svårigheterna samt ökad kunskap och nya upplevelser som förändrar gamla uppfattningar. Här menar arbetsgruppen att man kan tala om första, andra och tredje ordningens förändring. Första ordningen rör sig på basal nivå och projektpersonalen kan exempelvis åstadkomma förändringar i pojkarnas liv genom egen aktion. Det kan handla om att de tar med pojkarna på olika aktiviteter. Ingen grundläggande strukturförändring sker. Andra ordningen handlar om hur projektpersonalen aktivt styr och ger råd. Detta påverkar individens och gruppens självbild och därmed kan systemet förändra sin förmåga att förändras. Personalen har använt sig av isomorfistategier för att närma sig och ta sig in i grupper och anisomorfistategier för att nå en förändring. Personalen använder sig, särskilt i samarbete med föreningarna, av isomorfistategier för att närma sig och ta sig in i gruppen. De har också använt anisomorfistategier för att nå en förändring, i synnerhet i killgruppen. Under projektets gång menar personalen att arbetet med både pojkarna och i föreningslivet har utvecklats till en förändring av tredje ordningen. Genom samverkan i processer och beslut har personalen genom indirekt styrning bidragit till en förändring av tanken om förändringsmöjlighet hos målgrupperna. Coping innebär förmågan att hantera olika svårigheter och problemlösning står i centrum. Hur man klarar av olika svårigheter, stressorer, beror bland annat på vilka förebilder personen i fråga har haft och erbjuds. Med hjälp av copingstrategier har projektet försökt arbeta attitydförändrande. Det framgår att arbetet i killgruppen handlade mycket om att avslöja, bemöta och tolka känslor för att sedan konfrontera och återkonstruera dem i nya sammanhang. För att få ett gynnsamt förändringsklimat varierades metoderna och användes parallellt. Olika former av stöd var också en viktig del i arbetet (föreläsningmaterial)

Generellt talar projektpersonalen om att de plockat delar från olika områden och teorier i arbetet. Integrationsmentor 2 berättar att han har utgått mycket från de mänskliga rättigheterna. Han säger:

”Så det finns grundläggande demokratiska rättigheter som var och en oavsett varifrån man kommer, vilken kultur man tillhör eller religion man tror på, som kan vara, som vi kan dela på allihopa, hela mänskligheten. Och de här demokratiska värderingarna, de är orubbliga, man kan inte, de är odiskutabla

om man verkligen tror på människans värde. (...) Jag tror att vi var mycket mycket överens om detta vi som jobbade med projektet Pojkar - blivande män.”

Projektsamordnaren benämner också de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen men även förändringsteorier, copingstrategier och stödmotodik. När det gäller gruppövningarna berättar hon också att hon har tagit mycket från sina erfarenheter inom teatern.

Vi ser en tydlig koppling mellan projektets teoretiska utgångspunkt och sättet de har arbetat på, framförallt gällande killgruppen och skolprogrammet men även med föreningarna. Det speglar också deras syn att det går att förändra attityder kring hederskulturen vilket kan tolkas som att de inte ser kultur som något statiskt. Samtidigt ser vi att projektpersonalen talar om hederstänkandet som ett kulturellt arv då pojkarna beskrivs som arvtagare av det patriarkala systemet vilket kan upplevas lite motsägelsefullt och visar på komplexiteten i den här problematiken. Integrationsmentorerna säger:

”Men att systemen man kommer ifrån i de här länderna där det är vanligt, det lever i allra högsta grad, och att det är så starkt och integrerat och man får det med modersmjölken. Så tror jag inte att man har möjlighet att vinkla det från olika håll och se det med andra ögon kanske, reflektera över vad det är som händer. Utan att man bara har den här synen och så håller man fast vid den, och så stärks den.” (integrationsmentor 1)

”Jag tror det är jätteviktigt att prata med den yngre generation, för de är de som ska vara bärare av denna kulturen i framtiden.” (integrationsmentor 2)

Som vi tidigare beskrivit upplever vi att projektet har sökt och närmat sig sin målgrupp utifrån att de tillhör kulturer med patriarkala maktstrukturer. Genom vår teoretiska ansats har vi försökt visa att intersektionalitetsbegreppet innebär att ta fler aspekter i beaktande vilket vi tror hade varit gynnsamt för projektet. Risken med att enbart utgå från kultur är att projektets målgrupp framstår som kulturellt annorlunda samtidigt som Sverige framställs som ”jämställdhetens paradiset”. Detta menar vi i sin tur leder till en större distansering mellan det svenska samhället och målgruppen för det här projektet. Det avståndet kan göra det svårare att lyckas med det här arbetet.

Vår uppfattning är att det från föreningarna har funnits ett visst motstånd att arbeta med den här frågan vilket även projektpersonalens berättelser bekräftar. Vi har funderat över vad det motståndet kan bero på och har ovan redan kommit in på det. Vi kommer nu att utveckla våra tankar om detta ytterligare. Att samarbetat med föreningslivet inte beskrivs som vidare lyckosamt kopplar arbetsgruppen delvis till personalbortfallet. Vi ser också att det försvårade situationen men tror att man oavsett personalförändringarna hade behövt närma sig föreningarna på ett annat sätt. Kanske hade det varit lättare att nå dem med en mer generell utgångspunkt som exempelvis de mänskliga rättigheterna, som är universella och gäller alla och envar. Vi tror att det perspektivet kan upplevas mindre utpekande och anklagande än att bli tillskriven en åsikt eller beteende som säkert många av medlemmarna i de här etniska föreningarna inte vill kännas vid. Vi menar att det finns en risk att projekt som det här, av målgruppen, uppfattas som om de ska anpassas efter majoritetssamhället som menar att deras

sätt att leva är felaktigt. Om det nu är så att föreningarna har upplevt det på det sättet, vilket vi bara kan spekulera i, tycker inte vi det är konstigt att de har visat motstånd och inte varit mottagliga för ett samarbete. Molina och Reyes (2002) menar att könsförtrycket bland ”invandrare” ofta görs till ett kulturellt problem som endast diskuteras i relation till den egna gruppen men mer sällan till majoritetssamhället. Det leder till ett accepterat ventilerande av fördomar mot invandrare och bidrar samtidigt till att förstärka en positiv svensk identitet. Integrationsmentor 2 menar att man tydligt måste visa att hedersförtrycket inte kan accepteras som ett kulturellt uttryck. Han menar att det inte handlar om kultur eller religion utan om ett förtryck som inte kan accepteras och att det därför är viktigt att tala ett tydligt språk och visa var gränsen går. Detta tycker vi visar hur svårt det är att skilja hedersförtrycket från ett allmänt kvinnoförtryck eftersom kvinnovåld förekommer i stort sett i alla samhällen.

- **Har syftet uppnåtts?**

När vi frågar om vilka konsekvenser projektet har fått säger projektsamordnaren:

”Det är ju svårt att säga. Det är precis som jag säger att det är alltid svårt att mäta till exempel killgruppen eller eleverna på Ryaskolan eller vad det kommer att innebära på Svartedalsskolan. Det är jättesvårt att säga. Det är ju alltid det som är problemet när man ska utvärdera när det gäller mänskliga faktorer och attityder, det är jättesvårt.”

Även de andra intervjupersonerna beskriver svårigheterna med att se konsekvenser, effekter och resultat av projektet då ett attitydförändrande arbete måste ses i ett längre tidsperspektiv. Därför är det svårt för oss att besvara frågan om syftet har uppnåtts. Vi kommer att närma oss frågan genom att försöka ta reda på om arbetsgruppen har gjort det som avsågs och hur framgångsrikt det blev.

Det finns olika uppfattningar om huruvida projektet har varit lyckosamt eller inte. Integrationsmentor 2 vet inte om de egentligen har lyckats med att nå målgruppen som de hade tänkt. Han tycker inte att samarbetet med föreningarna gav något resultat och ser det som ett misslyckande. Han beskriver dock arbetet med killgruppen och att projektet gjorde att hedersfrågan lyftes i stadsdelen som lyckat. Integrationsmentor 1 anser att allt arbete i projektet har varit lyckat. Han beskriver det faktum att ungdomarna pratar om hedersproblematiken som den stora framgången. Även han tar upp att stadsdelen har blivit mer medveten i diskussionen kring den här frågan och att föreningarna har varit intresserade av projektet.

Vi anser att de mål och syften som projektet har haft när det gäller arbetet med föreningar inte har uppnåtts. Det innebär dock inte att arbetet inte har lett till någonting. Det har skapats en diskussion kring projektet, även bland de föreningar som medvetet valt att inte engagera sig i det som projektet har erbjudit. Detta tror vi har gjort att frågan har uppmärksammas bland föreningarnas medlemmar och det i sig kan bedömas som lyckat, dock inte inom ramen för projektets syfte.

Vi upplever att det mesta i det här projektet har kretsats kring arbetet med killgruppen. En av metoderna för att uppnå projektets syften var att arbeta med barn- och ungdomsgrupper. Dock har man under hela projekttiden endast arbetat med en grupp bestående av 5-7 pojkar. Dessutom bildades den här gruppen tidigare, inom ramen för Forum Norrs verksamhet, och då

med ett annat syfte. Därför menar vi att pojkarna inte var särskilt utvalda, och kanske inte heller en självklar målgrupp, för den här verksamheten. Länsstyrelsens projektledare hade önskat att projektet skulle nå fler, men menar också att när det gäller metodik så behöver man inte mäta i antal. Killgruppen är något som projektpersonalen och enhetschefen beskriver som framgångsrik. Även om det är svårt att säga om någonting har hänt hos de här pojkarna, så tror de att det har det. Vi ser att arbetet med killgruppen överensstämmer med projektets syften och att projektet, genom den framtagna metodiken, kan nå fler om det får leva vidare. Vi skulle dock vilja påstå att om inte metodiken, i form av programmet, lever vidare så kommer inte projektets syften att uppnås i något annat sammanhang än i just den här killgruppen och eventuellt bland eleverna på Ryaskolan. Om metodiken är bra eller inte, anser vi oss inte kunna bedöma då den endast prövats i killgruppen och bland ca 13 elever på Ryaskolan. Vi har tagit del av programmet, men kan inte göra någon objektiv bedömning om den är verksam eller inte. Däremot tycker vi att utformningen av programmet, med både en skriftlig del och en medföljande dvd, är pedagogisk och att den på så sätt kan vara enkel för andra att använda. Vi tror att de som kan värdera programmet utifrån det perspektivet är de personer som har varit delaktiga och om de utifrån det har förändrat sitt sätt att tänka. Vad killgruppen har ansett om övningarna har vi endast projektpersonalens utsagor om, då vi inte har kunnat intervjua pojkarna. Det har heller inte funnits någon beskrivning om vad de har tyckt om träffarna. Angående eleverna på Ryaskolan så anser vi att de utgör ett för litet antal för att kunna göra en generell bedömning.

Projektsamordnaren ser medias roll som viktig när det gäller spridningen av projektet. Särskilt killgruppen har fått stor massmedial uppmärksamhet, både i tv och tidningar. Det tror hon kan skapa en diskussion som kan leda till förändring. I det här sammanhanget ser vi också att pojkarna får ta ett väldigt stort ansvar. Deras möjligheter och förutsättningar att förändra sina attityder blir en slags måttstock för hur man kan arbeta med det här och om det går att förändra eller inte. Det blir också utpekande när de förekommer med namn och bild i media och att även om vi, genom det materialet vi har tagit del av, upplever att de tyckte det var roligt, kanske de inte själva riktigt förstod vad det innebar. Dessutom undrar vi om de verkligen förstod syftet med träffarna, vilka konsekvenser det kunde få och om det kändes meningsfullt för dem? Vi ser att det fanns en risk att pojkarna deltog i verksamheten utifrån att de redan var en etablerad grupp som hade roligt tillsammans och att de inte insåg vad deras medverkan i gruppen kunde innebära för dem och deras familjer. Eftersom vi inte har fått möjlighet att prata med dem har vi inte kunnat ta reda på det. Även om man kan se det som att pojkarna i medierna framställs på ett positivt sätt i de här sammanhangen kan olika föreställningar i majoritetssamhället göra att läsaren inte uppfattar det på det sättet. Här gör vi kopplingar till den tankefigur som Ylva Brune (2002) menar att nyhetsbevakningen använder sig av när det gäller beskrivningen av ”invandrare”. I den likställs Sverige med frihet medan invandrare kopplas till förtryck.

Integrationsmentor 1 och projektets samordnare beskriver hur de upplevde att det hände någonting hos pojkarna som fick konsekvenser i deras familjer. De upplevde att de under en period riskerade att förlora medlemmarna i killgruppen utifrån att pojkarna tog med sig saker som diskuterades i gruppen till hemmet. Detta orsakade i vissa fall konflikter i familjerna, vilket projektpersonalen delvis förklarar som början till en slags förändring. Projektpersonalen fick då bromsa något i sitt arbete, vilket vi tror var viktigt för att i det långa loppet både ha pojkar och föräldrar med sig. Integrationsmentor 1 berättar:

”(...) alltså när arbetet väl hade kommit igång och nådde en viss gräns då var effekten den att man började reflektera över sin

situation, och att man kom ut med vissa saker som man hade uppmärksammat hemma och diskuterade det och så tog man med det hem och då blev det en förändring. Systemet tål inte sådana förändringar och då blev det nästan så att vi blev av med alla ungdomarna. Då tänkte vi vad ska vi göra nu då, då måste vi tänka på det här för dem ungdomarna ska inte fara illa av att dem är här. Och det vi gjorde var väl det att vi kanske bromsade in oss lite granna, gav alla dem här förändringarna lite tid.”

Ett annat sätt som projektsamordnaren berättar att de har arbetat på för att uppnå sina syften, är att hålla föreläsningar i olika sammanhang. Detta menar hon har gett mycket inspiration bland deltagarna och lett till bra diskussioner. Detta tror vi i sin tur har gett projektet och frågan en större spridning och uppmärksamhet i stadsdelen. Enhetschefen berättar att socialsekreterarna fått mer stöd i frågan från projektet och att det bildats kunskap som kommer att leva kvar. Hon ser en ökning av hedersproblematiken bland socialtjänstens klienter i Biskopsgården. Även om hon inte kan säga om det är en konsekvens av projektet eller inte, så upplever hon att flickor i högre utsträckning tar upp frågan med sin skolkurator eller socialsekreterare. Hon tror att det är lättare för flickorna att prata om det idag genom att de vågar lita på att socialsekreterarna förstår.

Vår uppfattning är att det är svårt att avgöra om projektets syften har uppnåtts eller inte. Vi tycker generellt att de är något oklart formulerade. Vem eller vilka är det t.ex. som ska få en ökad och ny förståelse kring de mänskliga rättigheterna? Vi uppfattar det syftet som övergripande för projektets arbete men en sådan formulering kan ändå göra det svårt att avgöra om syftet har uppnåtts. Oklara formuleringar kan också leda till olika tolkningar och önskemål om vad som ska göras både gällande personal och andra aktörer (Sahlin, 1996). Under projektets gång ser vi det som att metoderna för hur man skall arbeta för att uppnå syftena har förändrats, exempelvis genom att man frångick målet att arbeta med föreningar. Detta tycker inte vi är så konstigt då projektsamordnaren blivit ensam kvar i projektets arbetsgrupp men det får ändå den konsekvensen att projektets syften inte uppfylls till fullo. Att metoderna ändrats tror vi också beror på att projektpersonalen, utifrån egna intressen, har haft olika uppfattningar om hur man ska arbeta.

- Hur ser projektets framtid ut?

Projektsamordnaren berättar att hon under det tredje och sista året kommer att ägna sig åt att implementera projektets tankar och idéer utåt och försöka få programmet att leva vidare. Länsstyrelsens projektledare anser att man under det sista året inte ska starta något nytt utan avsluta och sprida materialet. Enhetschefen säger att hennes förhoppning är att det framtagna programmet ska kunna spridas, säljas och användas på skolor. För att skapa ett intresse för programmet behöver man marknadsföra det och här ser hon att projektsamordnaren kan spela en viktig roll. Enhetschefen menar dock att hon är beroende av beslut om fortsatt medel från Länsstyrelsen så att hon har en intäkt som kan bekosta arbetet. Den här typen av köp- och säljverksamhet är något som har diskuterats tidigare utifrån hur man skulle få projektet att överleva. Detta synsätt var dock något som inte delades av integrationsmentor 2. Han säger:

”Antingen erkänner man att det finns ett problem och då ska man satsa pengar på det, alltså utifrån den ramen, eller så ska man inte göra det.”

Hans kritik av det sättet att arbeta fick oss att fundera över risken att ingen vill köpa programmet. Innebär det i så fall att ingen ser det som nödvändigt att arbeta med detta? Enligt projektsamordnaren är deras metod den enda som är inriktad på den här problematiken och specifikt gentemot pojkar. Vi reagerar på att man har tagit fram en metod utifrån en grupp med bara pojkar som man sedan har för avsikt att använda i grupper med både flickor och pojkar. Om ett argument är att metoden är unik för problematiken och målgruppen så menar vi att den också bäst tillämpas i grupper med endast pojkar. Enhetschefen menar också att den här typen av gruppverksamhet inte är något ovanligt och något som alla kan göra. Det unika är att den är inriktad på den här problematiken. Detta är något som projektledaren på Länsstyrelsen har samma åsikt om. Han hoppas och tror även att Biskopsgården tar ansvar för att metoden/programmet sprids i hela kommunen och kanske i fler kommuner. Han tar upp att ett allmänt problem med projekt är att de rinner ut i sanden och skulle se det som ett misslyckande om inte Biskopsgården tar tillvara på det. Han påpekar att Länsstyrelsen med alla sina kanaler har goda möjligheter att sprida projektet. Vi menar att Länsstyrelsen tillsammans med enhetschefen spelar viktiga roller i att projektets arbete tas tillvara. Först och främst är projektet beroende av fortsatta medel från Länsstyrelsen för att kunna avsluta arbetet på ett bra sätt under det sista året. Dessutom kan Länsstyrelsen, precis som projektledaren själv säger, tillsammans med socialtjänsten i Biskopsgården arbeta för att sprida programmet, den del som ses som den konkreta metod som kommit ur projektet.

Läraren och fritidsledaren på Ryaskolan menar att det kan kännas utpekande att konkret arbeta med hedersproblematik i skolan och att det är bättre att närma sig problemet på en mer allmän nivå, utifrån hur man bemöter varandra. Även om vi uppfattar att samtliga intervjupersoner framhåller vikten av att prata om hedersproblematiken så tolkar vi det som att det från skolans håll finns en viss rädsla i att arbeta med den här frågan. Projektets samordnare talar om detta generellt när hon säger:

”För jag har också märkt att det finns en rädsla, att det kan vi inte göra med dem och det kan vi inte göra. Det kan man. Man kan göra väldigt mycket, om man vågar göra det.”

Integrationsmentor 2 berättar hur han ibland upplever att svenskar har en större tolerans och acceptans när det gäller hedersproblematiken än vad personer som exempelvis han själv som ursprungligen kommer från ett land där det man kallar hederskulturen existerar. Han tror att det handlar om okunskap och rädsla och menar att man därför måste våga prata om det. Vi tänker att man som svensk är rädd att upplevas som rasistisk om man ifrågasätter och kritiserar hederskulturen för hårt. En annan anledning kan vara att man är rädd för att det ska få konsekvenser i form av hot. Projektsamordnaren berättar att det aldrig har förekommit några hot mot personalen i projektet. Integrationsmentor 1 säger sig dock ha upplevt en hotbild även om han inte direkt kan koppla det till sitt arbete i projektet. Enhetschefen berättar att det inte finns några uttalade hot men att frågan inte är okomplicerad och att det finns en viss ilska. Integrationsmentor 2 menar att hedersproblematiken är en känslig fråga för många inom hederskulturen och att kulturen på många sätt är det viktigaste de har, något de kommer att ge allt för att behålla. Vi tror att detta kan ha att göra med att en del traditioner ofta förstärks hos människor som flyttat till ett nytt land (www.elektra.nu). Även enhetschefen tycker sig se att attityder som inte tidigare varit så viktiga i hemlandet förstärks i det nya landet.

Under det senaste året har projektsamordnaren arbetat med att sammanställa programmet, hålla föreläsningar och avsluta tidigare påbörjat arbete. Hon berättar att hon har arbetat vidare

utifrån förutsättningen att hon är ensam kvar i projektet. Idag arbetar projektets samordnare också med individuella ärenden gällande den här problematiken inom socialtjänsten. Hon och enhetschefen beskriver hur den kunskap som skapats genom projektets verksamhet på så sätt kan leva vidare och tas tillvara i stadsdelen. Detta kan även ske genom att hon håller olika föreläsningar. Dock konstaterar vi att de två integrationsmentorerna idag arbetar inom andra verksamheter där vi har svårt att uttala oss om huruvida deras kunskaper inom det här området utnyttjas.

- **Vilka upplevelser finns kring projektet och vad har man lärt sig?**

Projektsamordnaren beskriver de största svårigheterna med projektet som personalbortfallet och de ekonomiska förutsättningarna. När de tre integrationsmentorerna slutade sjönk arbetstempot och ekonomiska begränsningar, särskilt under det första året, gjorde att en del mål och ambitioner inte har kunnat uppnås. Hon beskriver den ursprungliga arbetsgruppen som väldigt positiv och utifrån den personalsituation som senare uppstod framhåller hon att hon har saknat någon att utbyta tankar och idéer med. Detta är faktorer som hon även tar upp när hon beskriver vad hon hade velat göra annorlunda om hon hade fått börja om från början. Även om vi har svårt att säga hur dessa faktorer påverkat verksamheten tror vi att personalbortfallet och ekonomin har påverkat projektet på ett negativt sätt. Vi menar också att det heller inte var särskilt bra att de tre integrationsmentorerna arbetade i två nystartade projekt samtidigt.

Projektets samordnare beskriver killgruppen och metodprogrammet som särskilt lyckat och tycker att arbetet med projektet många gånger har varit roligt och givande. Det har möjliggjort ett kreativt sätt att arbeta på. Hon ser också det här arbetet som väldigt viktigt, särskilt nu då hon upplever att världen polariserar sig på många sätt.

”(...) att försöka hjälpa så vi kan fungera tillsammans. Det här innebär inte att invandrarfamiljerna ska bli assimilerade, det är inte det, jag tycker det är bra att de har sin kultur, men sen finns det vissa delar i den här kulturen som inte är bra. Men jag tänker också så här att de ska delta i samhället, våga delta i samhället och att vi vågar släppa in dem.”

Det här uttalandet kan förstås som en viss ambivalens i inställningen till andras kultur än den egna. Å ena sidan säger det oss att det är bra att de har sin kultur, å andra sidan säger det att vissa delar av den inte är så bra vilket kan tolkas som att de delarna inte passar in i det, som det kan uppfattas, ideala svenska samhället. Vi tror att det är en vanlig inställning som innebär att man inte tar ställning till hur man ska förhålla sig till andra kulturer. Även om vi tror att den är omedveten så menar vi att det likväl gör det svårt för olika grupper i vårt samhälle att nå varandra. Samtidigt tycker vi att hennes åsikt om att ansvaret, när det gäller att fungera tillsammans, ligger på både invandrargrupper och majoritetssamhället är viktigt. Efter återkoppling med projektsamordnaren vill hon förtydliga att hon med ”vissa delar” i kulturen menar hedersmord.

Enhetschefen tycker att arbetet i killgruppen har gett en närhet och kunskap om pojkarnas tankevärld, vilket hon ser som väldigt givande. Även om vi i ett avseende tänker att det är en liten grupp pojkar som projektet har nått genom killgruppen så behöver det inte innebära att arbetet inte har varit betydelsefullt. Dels kan det ha sått ett frö för förändring hos pojkarna, men också gett kunskap till projektpersonalen som sedan har kunnat spridas i stadsdelen.

Integrationsmentor 1 ser det som positivt och framgångsrikt att de har fått ungdomar att prata om de här frågorna. Arbetsgruppens nyfikenhet gjorde att de ville försöka ta reda på vad som händer i de här pojkarnas liv och vad de går igenom. Han säger:

”Jag skulle vilja påstå att de går igenom ett helvete. Det är bördan dem bär med sig och de kraven de har från familjer och släktingar och så. Systemet där kräver väldigt starka, alltså man måste vara stark som ett berg för att klara av det här då.”

Han tycker också att det intresse som föreningar visade för projektet kan beskrivas som framgångsrikt. De kunskaper han har fått beskriver han som kopiösa och att det har varit en resa värd att vara med på. Även om han ursprungligen kommer från ett samhälle där patriarkatet lever i vissa former berättar han att han inte har träffat på hedersproblematiken i den mån som vi pratar om här och att han hade andra föreställningar om det. Utifrån om han hade fått börja projektet från början ser han ingen möjlighet att göra på något annat sätt. Han menar att de gjorde vad de kunde utifrån sina förutsättningar i området.

Integrationsmentor 2 har en annan uppfattning om hur arbetet med föreningarna fungerat, på frågan om vad han skulle ha gjort annorlunda idag svarar han:

”Jag skulle jobbat på ett helt annat sätt med föreningar. Inte diktera hur ska vi jobba, det gjorde vi i början faktisk, trots att vi frågade dem. Och vi hade också liksom eller vi ville att dem också ska vara med och bestämma, men vi gjorde det inte tillräckligt tror jag. Men jag skulle kalla in dem till ett möte och säga här vill vi jobba med, sitt ner och prata med oss och säg hur ska vi göra. Att de ska vara lite mer delaktiga och aktiva än vad vi gjorde faktiskt.”

Han hade velat jobba parallellt med skolor och socialtjänsten som också träffar ungdomar, och framhåller att man ska ta till många olika vägar samtidigt. Enhetschefen tycker att om det är någonstans man ska arbeta med detta så är det i skolorna och menar att föreningslivet är mycket svårare att nå då deras verksamhet ofta sker på ideell basis. Vi tror att projektet hade kunnat nå fler om de från början hade inriktat sig på att samarbeta med skolorna i området, parallellt med föreningarna. Utifrån det tror vi också att de på så sätt lättare kunnat komma i kontakt med föräldrar, vilket också var ett av projektets syften. Läraren och fritidsledaren på Ryaskolan tycker att skolan har en viktig roll i attitydförändrande arbete gällande den här problematiken. De tror att de kan påverka och göra en skillnad hos eleverna men att det tar lång tid. Det är i skolan som ungdomarna tillbringar den största tiden, samtidigt som de poängterar att allting börjar i hemmet, hos föräldrarna. Vi har tidigare beskrivit att skolpersonalen önskat mer information kring programmet och att det är mer anpassat till skolans struktur. Vi tror att detta är något man ska tänka på till nästa gång för att programmet ska bli väl mottaget, framgångsrikt och meningsfullt för både ungdomar och personal.

Såväl integrationsmentor 2 som enhetschefen tar upp problem kring att till en början bli trodda och tagna på allvar i stadsdelen. Enhetschefen säger:

”Initialt var det svårt att få folk att förstå vad som var meningen med det. Vad är det att jobba med attitydförändringar med

pojkar, vad är det för syfte med det. Man tänker att det är bra men det är svårt att hitta metoder, alltså utifrån att man läser väldigt mycket man får kunskap och förståelse men hur gör man praktiskt... hur ska man få människor att använda det i sitt dagliga arbete.”

Integrationsmentor 2 tycker att det borde finnas en enhet i varje kommun som bara arbetar med hedersproblematiken. Han menar att det finns mycket att arbeta med men att det saknas resurser och pengar. Enhetschefen framhåller att det kan vara svårt att få dem som inte dagligen kommer i kontakt med hedersproblematiken att förstå att man även måste arbeta med dem som utsätter, att de också är utsatta. Vi kan bara spekulera kring varför projektet har bemötts med viss skepsis i stadsdelen. Det kan finnas många olika faktorer som orsakar det men delvis kan det handla om att hedersproblematiken är ett relativt nytt fenomen i vårt samhälle och att det kan upplevas som kontroversiellt att arbeta med dem som utsätter och att de även kan ses som offer. Man kan också koppla det till att det i ett förändringsarbete alltid finns ett visst motstånd till förändring (Wisén/Lindbom, 2004). En förklaring kan vara att de som varit kritiska initialt inte har haft en klar uppfattning om vad projektet har handlat om. Ett exempel på detta är föreningarna där inte heller projektet lyckades häva motståndet och få till stånd ett samarbete. Som vi tidigare beskrivit har vi även upplevt ett visst motstånd från skolpersonalen och tror att man genom mer information och bättre kommunikation skulle kunna få dem att i högre utsträckning stödja projektets program.

Samtliga intervjupersoner hävdar att man ska arbeta förebyggande med hedersproblematik och att man kan förändra attityder även om det tar lång tid. Projektsamordnaren gör kopplingar till den svenska historiska utvecklingen och menar att det tar många år att nå en förändring även i vårt samhälle. Hon ser ekonomin och välfärden som viktiga faktorer i den processen. Hon talar också om hederskulturen som en överlevnadskultur och säger:

”Jag tror nämligen att människor gör ingenting om det inte funnits en funktion för det någon gång i tiden.”

Som vi ser det finns det i dagens svenska välfärdssamhälle dock ingen funktion för hederskulturen att fylla. Den misslyckade integrationen kan dock ha bidragit till att hederstänkandet bland vissa invandrargrupper har förstärkts (www.elektra.nu).

Enhetschefen menar att man inte kommer någonstans genom att varje gång flickor far illa flytta dem från familjen till ett skyddat boende. Det är här som hon ser att projektet kan fylla en viktig funktion. Länsstyrelsen har fått en stor summa pengar av regeringen för att bl.a. utreda behovet av skyddat boende för flickor men vi menar att det här projektet kan ha en nog så viktig roll när det gäller skyddsaspekten i ett längre tidsperspektiv. Länsstyrelsens uppfattning är att Pojkar – blivande män har varit ett projekt som verkligen har åstadkommit något.

Avslutningsvis vill vi framhålla integrationsmentor 2 när han talar om vikten av det här arbetet och vad det gav honom. Han menar att man inte ska vara tyst utan prata om det hela tiden. Även om det är svårt och en känslig fråga ska man inte ge upp. Det handlar om att inte vända ryggen åt dem som faller offer för det här förtrycket och att det är värt att kämpa för.

8. SLUTDISKUSSION

Avslutningsvis kommer vi nu att sammanfatta och dra slutsatser av vårt material, redovisa bristerna i uppsatsen och föreslå fortsatt forskning.

Syftet med vår uppsats har varit att utvärdera projektet Pojkar - blivande män. Det har vi gjort på uppdrag av projektets samordnare och enhetschefen för individ- och familjeomsorgens utförarenhet i Biskopsgården. Vi har framförallt fokuserat på projektets genomförande och process och mindre på dess effekter och resultat.

Projektets syfte är att arbeta förebyggande med hedersrelaterade frågor med inriktning på pojkar. Att projektet riktar sig särskilt till pojkar förklarar projektpersonalen med att de, liksom flickorna, är offer i hederskulturen. Vi har kommit fram till att det här attitydförändrande arbetet med pojkar är viktigt men har delvis ifrågasatt hur projektet har närmat sig sin målgrupp. Projektet hade ambitioner att arbeta med flera olika grupper men i slutändan har arbetet mestadels handlat om arbetet med killgruppen. Uppsatsen har visat att samarbetet med föreningarna inte lyckats särskilt bra och det har dels förklarats med personalbortfall men framförallt utifrån ett motstånd från föreningarnas sida att arbeta med denna fråga. Det är ett motstånd vi tror hade kunnat minskas om projektet i större utsträckning hade utgått från de mänskliga rättigheterna, vilket hade möjliggjort en större acceptans för kulturella olikheter samtidigt som det försvarar de demokratiska värderingar som vårt samhälle bygger på. Vi har funnit att de mål och syften som projektet har haft när det gäller samarbetet med föreningar inte har uppnåtts. Dock utesluter vår utvärdering inte att projektet ändå har haft betydelse för föreningarna eftersom det har gjort att frågan har uppmärksamats.

Vi uppfattar att projektets huvudsyfte har varit att ta fram en metodik för att arbeta attitydförändrande med hedersproblematiken och som ska vara användbar för många. Under projektets sista år har det också blivit just det som projektsamordnaren, enhetschefen och Länsstyrelsen lyfter fram som det som ska tas tillvara inför framtiden. Vi har i vår analys varit kritiska till att pojkggruppen har fungerat som referensgrupp för metodutvecklingen då syftet är att den ska användas på blandade grupper. Man menar att metoden är unik då den är inriktad på pojkar och vi ställer oss därför frågande till varför man ska använda den i ett annat sammanhang än det den syftar till. Dessutom bildades den här gruppen redan tidigare och utifrån ett annat syfte och är därför inte särskilt utvald för den här verksamheten. På så sätt skulle man kunna påstå att projektpersonalen har gjort det enkelt för sig när de inom ramen för en ny verksamhet fortsatt att arbeta med samma grupp pojkar. Med detta i åtanke kan man därför inte heller avgöra om de förändringar pojkarna möjligtvis har genomgått kan härledas till det nuvarande projektet eller till det tidigare projektet Forum Norr. När det gäller den framtagna metoden i form av programmet ”Vi tillsammans eller var och en för sig” har det varit svårt att bedöma om den är verksam eller inte eftersom den bara har använts i killgruppen och i en klass på Ryaskolan. Vi tycker dock att den är tydlig och pedagogisk och därför verkar lätt för andra att använda.

Vi har uppmärksammat ett visst motstånd från skolpersonalen på Ryaskolan när det gäller att arbeta specifikt med hedersproblematiken då de säger att det kan vara utpekande och att det därför är bättre att närma sig problemet på ett mer allmänt plan. Detta har vi delvis tolkat som en rädsla och som en försvarsstrategi som innebär att man inte behöver ta tag i frågan. Samtidigt kan skolpersonalens åsikter om detta kanske handla om att de har sett att det fungerar bättre att närma sig hedersproblematiken mer generellt, t.ex. utifrån hur man bemöter

varandra som medmänniskor. Detta kopplar vi till vår tidigare diskussion om fördelarna med att i högre utsträckning utgå från de mänskliga rättigheterna i det här arbetet. Vi tycker att projektet kunde ha använt sig mer av den kunskap som finns i skolan när det gäller den här problematiken och att dialogen mellan skol- och projektpersonalen kan bli bättre. Enligt personalen på Ryaskolan verkar det också som om programmet kan behöva anpassas mer efter skolans struktur. Dessa faktorer är något som vi i analysen antyder är avgörande för om metoden ska vara fruktsam.

När det kommer till hur projektet har fungerat som verksamhet har det blivit tydligt hur viktig arbetsgruppen är. Projektteori har hjälpt oss att visa att det från början fanns en bra blandning av personer med olika kompetens och erfarenhet och att de i det viktiga inledningsskedet arbetade ihop sig på ett positivt sätt. Detta har i utvärderingen visat sig vara projektets styrka. Tyvärr gjorde det stora personalbortfallet att det även blev projektets svaghet. Analysen antyder att detta hade kunnat förebyggas genom att inte placera de tre integrationsmentorerna i två nystartade projekt samtidigt eller åtminstone erbjuda någon av dem fler timmar i projektet. Vi diskuterar också att den uppkomna situationen hade kunnat hanteras på ett bättre sätt utifrån att det borde ha funnits tillräckligt med resurser för att anställa ytterligare personal. Projektsamordnaren och enhetschefen beskriver att det utöver den ekonomiska situationen var svårt att hitta ny lämplig personal vilket vi tycker är olyckligt. Att de tre integrationsmentorerna försvann ur projektet ser vi naturligtvis som en stor förlust för verksamheten men också som ett slags resursslöseri utifrån de kunskaper som arbetsgruppen tillförskansat sig och som vi bedömer nu inte längre tas tillvara. Med det sagt ska detta inte förstås som att kunskapen inte nyttjas av integrationsmentorerna men att den hade kunnat tas tillvara på ett bättre sätt i stadsdelen. Enhetschefen menar att projektet har gjort att enskilda socialsekreterare har fått mer stöd i frågan vilket vi ser som mycket positivt. Flera av våra intervjupersoner hävdar också att projektet har gjort att hedersfrågan har lyfts i stadsdelen vilket har gjort att den har uppmärksamats och blivit synlig på ett sätt som den kanske annars inte hade blivit. Oavsett hur man bedömer att projektet har lyckats med sitt arbete menar vi att mycket är vunnet redan där.

Uppsatsen har visat att det är svårt att bedöma huruvida projektets syften har uppnåtts eller inte. Dess syften är delvis oklart formulerade och väldigt övergripande vilket vi tycker lämnar stort utrymme för tolkningar. Det har i analysen framkommit att det är svårt att utvärdera en verksamhet som arbetar attitydförändrande då det arbetet måste ses i ett längre tidsperspektiv. Vi har inte heller pratat med verksamhetens målgrupp, pojkarna, vilka vi menar är de som hade kunnat ge oss information för att kunna bedöma om projektet lyckats uppnå sina syften. Som vi skrivit tidigare är det för tidigt att bedöma programmets verkningsgrad då det har prövats på ett för litet antal personer. Samtidigt har det varit för sent att ta del av killgruppens åsikter då den avslutades för ca ett år sedan.

Precis som projektpersonalen har olika åsikter om huruvida projektet har varit lyckat eller inte har vi i analysen diskuterat att det är svårt att göra en slutgiltig bedömning angående detta. I vissa avseenden har projektet varit lyckat, t.ex. när det gäller arbetet i killgruppen. I andra avseenden har det varit mindre lyckat, exempelvis i samarbetet med föreningarna. Oavsett har vi kommit fram till att det här arbetet är mycket viktigt och att det inte på något sätt har varit förgäves. Resultaten visar också att projektsamordnaren, enhetschefen och Länsstyrelsen är villiga att arbeta för att projektet ska tas tillvara genom att metodiken ska leva vidare. Det behöver dock satsas betydligt mer pengar på att arbeta med den här problematiken och på verksamheter av det här slaget. Det är möjligt att det här enskilda projektet hade kunnat arbeta mer storskaligt om det hade beviljats mer pengar. Eftersom vi inte har gjort en genomgång

och granskning av projektets budget, vilket vi ser som en brist, är detta dock något som vi bara kan spekulera i. Att vi inte har haft möjlighet att ta del av pojkarnas berättelser om deras upplevelser av verksamheten ser vi som en ytterligare brist i uppsatsen. Vår ambition var att prata med pojkarna men efter att på olika sätt ha försökt nå dem, utan resultat, borde vi i ett efterhandsperspektiv redan från början ha vänt oss till några av de föreningar som projektet haft kontakt med. Detta hade gett oss ytterligare ett perspektiv på projektet vilket hade gett vår utvärdering ett större djup.

Genom att använda oss av en annan typ av utvärderingsmodell hade undersökningen sett annorlunda ut. Som vi tidigare har beskrivit hade en måluppfyllelseanalys gjorts att vi fokuserat på om resultatet överensstämmer med projektets uppsatta mål och syften. Vår utvärdering har visat att det är svårt att mäta projektets resultat och därmed är inte alla förutsättningar för en måluppfyllelseanalys uppfyllda. Vår valda processanalytiska modell som har fokuserat på projektets genomförande tycker vi därför, även i ett efterhandsperspektiv, är den mest lämpade.

Uppsatsen antyder att det behövs vidare forskning om hur man på andra sätt kan arbeta förebyggande mot hedersförtryck och särskilt med pojkar och män. Hur kan de nås och engageras på ett bra sätt i det här arbetet? Det sätt på vilket arbetsgruppen ville arbeta med föreningarna kan upplevas aningen naivt. Detta behöver inte innebära något negativt, det kanske var det enda möjliga sättet just då, det viktiga tycker vi är att man drar lärdom av det så att man lyckas bättre nästa gång. Intersektionalitetsbegreppet är relativt nytt inom forskningen och vi tror att en större användning av det ökar förståelsen för att man måste ta flera olika aspekter i beaktande för att förstå och därmed kunna arbeta med hedersproblematiken. Vidare hävdar vi att många yrkesgrupper, t.ex. inom skola och socialtjänst, som på olika sätt kommer i kontakt med ungdomar behöver mer kunskap om hederskulturen för att kunna förstå och hjälpa både flickor och pojkar som drabbas av hedersförtryck. Detta är något som vår analys styrker. Kanske behövs det forskning som visar på det aktuella kunskapsläget bland dem och därmed eventuellt legitimerar en ökad satsning på utbildning och metodutveckling.

Eftersom vår uppsats inte innefattar någon bedömning av den specifika metod som tagits fram genom projektet, programmet ”Vi tillsammans eller var och en för sig”, menar vi att det borde göras en utvärdering som utgår bara från det. Detta bygger vi på att programmet är något som ska leva vidare. Genom den kunskap som arbetet med uppsatsen har gett oss tror vi också att en uppstart av en verksamhet som Sharaf hjältar här i Göteborg hade varit mycket positivt.

När vi påbörjade den här uppsatsen var vår förförståelse att det är svårt att arbeta med hedersproblematik och att det tar lång tid att förändra attityder, särskilt när det gäller den här frågan. Arbetet med uppsatsen har bekräftat detta men också visat på vikten av förebyggande arbete, särskilt då bland pojkar och män, när det gäller hedersproblematiken. Vi tycker att det har varit ett intressant projekt att studera och att projektpersonalen har visat stort mod och engagemang i arbetet med projektet, särskilt i en sådan här känslig fråga där det finns starka motståndskrafter. Det är viktigt att någon vågar ta ställning och arbetar för förändring vilket projektet Pojkar- blivande män, oavsett dess resultat, har visat att man gör.

KÄLLFÖRTECKNING

Andersen, I (1998): *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Bergmark, A, Oscarsson, L. (2000): *Sociala problem*. i Meeuwisse, A, Sunesson, S, Swärd, H (red): *Socialt arbete. En grundbok*. Falköping: Natur och Kultur

Borgström, E. (2004): *Intersektionalitet – ett nytt genusvetenskapligt begrepp*. i *Genus*, 3-4:2004

Bredström, A. (2002): *Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av "invandrarkillar" i svensk media*. i de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D (red): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

Brune, Y. (2002): *"Invandrare" i mediearkivets typgalleri*. i de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D (red): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

Brännberg, T. (1996): *Elds själar och projektmakare*. i Sahlin, I (red): *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur

de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D (2002): *Inledning*. i de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D: *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

de los Reyes, P, Molina, I, (2002): *Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/etnicitet, i det postkoloniala Sverige*. i de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D: *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

Holmberg, U & Naessén, L-O (1995): *Projektarbetets grunder*. Uppsala: Konsultförlaget

Jónasdóttir, A, G & Björk, G (1994): *Teorier om patriarkatet. Betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer*. Örebro: Kvinnovetenskapligt forum, Högskolan i Örebro

Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Levin, C. (1996): *Misslyckade projekt och framgångsrika organisationer*. i Sahlin, I (red): *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur

Lykke, N (2003): *Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen*. i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift 1:2003*)

Morén, B (2001): *Att utvärdera socialt arbete*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB

Morén, B & Blom, B (2004): *Insatser och Resultat. Om utvärdering i socialt arbete*. Umeå universitet: Print & Media

Sahlin, I. (1996): *Vad är ett projekt.* i Sahlin, I (red): *Projektets paradoxer.* Lund: Studentlitteratur

Sahlin-Andersson, K. (1996): *I styrbarhetens utmarker.* i Sahlin, I (red): *Projektets paradoxer.* Lund: Studentlitteratur

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket, (2003) Tolfte upplagan. Norge: Svenska Akademien.

Svensk Ordbok (1999), tredje reviderade upplagan. Norge: Nordstedts.

Swedner, H (1996): *Socialt välfärdsarbete – en tankeram.* Stockholm: Liber AB

Thomsson, H. (2002) *Feministiskt integrationsarbete- eller vem ska definiera vems behov.* I de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D (red): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige.* Stockholm: Atlas.

Vedung, E (1998): *Utvärdering i politik och förvaltning.* Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Wikan, U (2003): *En fråga om heder.* Stockholm: Ordfront.

Wisén, J & Lindblom, B (2004): *Effektivt projektarbete.* Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Ålund, A. (2000): *Etnicitetens mångfald och mångfaldens etnicitet. Kön, klass, identitet och ras* i Olsson, E (red): *Etnicitetens gränser och mångfald.* Bjärnum: Carlssons.

INTERNETKÄLLOR

<http://www.biskopsgarden.goteborg.se/prod/biskopsgarden/dalis2.nsf/vyPublicerade/353C68CC89F083D1C125700A004B93EF?OpenDocument>

http://www.elektra.nu/db/artiklar/fn_konventioner.htm

<http://www.elektra.nu/db/artiklar/ideologi.htm>

<http://www.elektra.nu/db/artiklar/heder.htm>

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=3&top_id=7

(<http://www.saol.nu/startpage.html>)

<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/00D4E1C2-5319-428F-A342-440A7CB809E2/3224/200513115.pdf>

http://www.ksl.se/Rapporter/rapport_patriarkalafamiljer.pdf

<http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Regionstyrelsens%20kansli/Ekonomiavdelningen/Komplett%20%C3%85R%202004%20G%C3%B6teborgs%20folk%C3%B6gskola.pdf>

<http://www2.amnesty.se/krig.nsf/Webbdokument/403DCE9E4381FEDDC1256C94003F3849?opendocument>

PROJEKTETS SKRIFTLIGA DOKUMENT

Bilaga 1 till projektansökan, *Pojkar – blivande män!* 2003-10-14

Föreläsningmaterial.

Länsstyrelsens skriftliga beslut, *Medel till "Pojkar blivande män" – projekt förebyggande arbete rörande hedersproblematiken.* 2003-12-16

Projektansökan, *Ansökan om medel från socialtjänst till projektet "Pojkar – blivande män".* 2003-10-23

Projektredovisning, slutrekvisition år 2004, till Länsstyrelsen Västra Götaland. Enheten för Integration och Jämställdhet.

Programmet: *Vi tillsammans eller var och en för sig.*

Verksamhetsberättelse 2004 Projekt "Pojkar blivande – män"

Årsredovisning 2005 Projekt pojkar blivande - män

BILAGA 1

INTERVJUGUIDE FÖR PROJEKTPERSONAL

1. Beskriv din utbildning och tidigare yrkeserfarenhet.
2. Hur kom det sig att du började arbeta med projektet? (Tidigare erfarenhet av hedersproblematik?)
3. Vad är målet/syftet med projektet?
4. Hur skulle du beskriva metoden/metoder som ni arbetar efter?
5. Vilken teoretisk referensram arbetar ni efter?
6. Hur har arbetsfördelningen i arbetsgruppen sett ut och fungerat? (Rollfördelning?)
7. Hur har ni arbetat för att nå projektets målgrupp? (Urval?)
8. Hur ser du på förebyggande arbete när det gäller hedersproblematik? (Går det att förebygga?)
9. Har det funnits några särskilda svårigheter med projektet och hur har ni i så fall hanterat det?
10. Har det funnits något som har varit särskilt lyckat med projektet och hur har ni i så fall tagit vara på det?
11. Vilka konsekvenser har projektet fått? (Positiva/negativa)
12. Hur ser projektets framtid ut? Hur arbetar ni vidare? *
13. Hur skulle du vilja lägga upp projektet om ni fick börja om från början?

* Fråga 12 ställde vi inte till de båda integrationsmentorerna då de inte längre arbetar i projektet.

BILAGA 2

INTERVJUGUIDE FÖR ENHETSCHEF

1. Beskriv din roll/medverkan i projektet.
2. Anser du att projektets mål och syften stämmer överens med behoven och hur situationen ser ut i Biskopsgården?
3. Vilken funktion ser du att projektet kan fylla?
4. Hur ser du på förebyggande arbete när det gäller hedersproblematik? (Går det att förebygga?)
5. Har du sett några särskilda svårigheter med projektet och hur har det i så fall hanterats?
6. Har du sett något som har varit särskilt lyckat med projektet och hur har det i så fall tagits tillvara?
7. Vilka konsekvenser ser du att projektet har fått?
8. På vilket sätt och i vilken utsträckning möter ni hedersproblematik inom socialtjänsten i Biskopsgården?
9. Har projektet påverkar arbetet med hedersproblematiken inom socialtjänsten och i så fall på vilket sätt? (Positivt/negativt)
10. Vad tänker du om projektets framtid? Vilka erfarenheter tar du tillvara inför det fortsatta arbetet?

BILAGA 3

INTERVJUGUIDE FÖR LÄNSSTYRELSEN

1. Beskriv din nuvarande position/arbetsuppgifter på Länsstyrelsen.
2. Hur arbetar Länsstyrelsen med hedersproblematiken?
3. Hur kom du i kontakt med projektet?
4. Beskriv din roll/medverkan i projektet.
5. Vilka förväntningar hade du på projektet?
6. Hur ser du på förebyggande arbete när det gäller hedersproblematik? (Går det att förebygga?)
7. Har du tidigare varit i kontakt med projekt som varit inriktade på hedersproblematik och riktat till pojkar/män?
8. Har du sett några konsekvenser av projektet?
9. Hur har samverkan sett ut mellan projektet och länsstyrelsen?
10. Finns det något Länsstyrelsen kunde ha gjort för att underlätta projektets arbete?
11. Hur tänker du att projektets arbete kan leva vidare, eller utnyttjas i framtiden?

BILAGA 4

INTERVJUGUIDE FÖR RYASKOLAN

1. Beskriv Ryaskolan. Antal elever, personal, sammansättning osv.
2. Beskriv er roll/medverkan i projektet/programmet.
3. Hur har ni upplevt arbetet med programmet? Särskilda svårigheter/särskilt lyckat?
4. Hur tror ni att eleverna har upplevt programmet?
5. Var det ett nytt sätt för er att arbeta?
6. Hur arbetar ni utöver detta med hedersproblematik på skolan?
7. Hur ser ni på förebyggande arbete när det gäller hedersproblematik? (Går det att förebygga?)
8. Vilken betydelse har skolan i attitydförändrande arbete gällande den här problematiken?
9. Hur vanlig upplever/bedömer ni att hedersproblematiken är på Ryaskolan?
10. Vilka konsekvenser har programmet fått på skolan? Resultat?

BILAGA 5

SAMMANSTÄLLNING AV UTVÄRDERING AV UNGDOMSGRUPPTRÄFFAR

Första träffen:

1. Vad tyckte du om presentationen?
2. Vad tyckte du om frågorna på diskussionen om integration?
3. Vad tyckte du om övningen (leda varandra)?

Andra träffen:

4. Vad tyckte du om övningen (motsatta uppgifter)?
5. Vad tyckte du om blädderblocksövningen?
6. Vad tyckte du om frågorna och diskussionen om uppväxt och familj?

Tredje träffen:

7. Vad tyckte du om fortsatt diskussion om blädderblocksövningar?
8. Vad tyckte du om övningen charaden?
9. Vad tyckte du om övningen (rykte)?
10. Vad tyckte du om frågorna och diskussionen kring rykte, dess betydelse?

Fjärde träffen:

11. Vad tyckte du om övningen (fyrahörn om äktenskap, sexualitet, livsstil mm)?
12. Vad tyckte du om frågorna och diskussionen om äktenskap, acceptans?
13. Vad tyckte du om berättelsen?
14. Vad tyckte du om diskussion om våra träffar?
15. Vad tyckte du om träffarna som helhet?
16. Har det gett dig några funderingar eller tankar?
17. Skulle du tycka att det vore bra om någon kompis gick på sådana här träffar?
18. Vad tyckte du om ledarna (personalen)?

19. Egna kommentarer:

Det var sex elever som skrev någon egen kommentar.

Tabell 1 visar resultat av utvärdering av ungdomsgruppträffar

Fråga	Mycket bra	%	Bra	%	Mindre bra	%	Dåligt	%	Totalt	%
1	5	45.5%	5	45.5%	1	9%	-	-	11	
2	2	18 %	8	73 %	1	9 %	-	-	11	
3	1	17 %	3	50 %	1	17%	1	17%	6	
4	4	36 %	3	27 %	3	27. %	1	9 %	11	
5	3	27 %	8	73 %	-	-	-	-	11	
6	4	36%	7	64%	-	-	-	-	11	
7	2	18%	8	73%	1	-	-	-	11	
8	5	42%	5	42%	2	16%	-	-	12	
9	2	16%	10	84%	-	-	-	-	12	
10	1	9%	7	64%	2	18%	1	9%	11	
12	3	27%	5	46%	3	27%	-	-	11	
13	4	33%	8	67%	-	-	-	-	12	
14	7	64%	4	36%	-	-	-	-	11	
15	4	36%	7	64%	-	-	-	-	11	
16	3	30%	3	30%	3	30%	1	10%	10	
17	2	22%	4	44%	2	22%	1	11%	9	
18	7	64%	4	36%	-	-	-	-	11	
19	5	67%	1	23%	-	-	-	-	6	